

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та
аспірантської підготовки
Кафедра екологічного права і контролю

Магістерська кваліфікаційна робота

на тему: „Принципи інтегрованого управління водними ресурсами України”

Виконав студент 2 курсу групи МЕК-65
спеціальності 101 «Екологія»
спеціалізація «Екологічний контроль та
аудит»
Петрик Владислав Вікторович

Керівник роботи к.геогр.н., доцент
Сапко Ольга Юріївна

Рецензент д.геогр.н., професор
Тучковенко Юрій Степанович

АНОТАЦІЯ

Принципи інтегрованого управління водними ресурсами України.

Петрик Владислав Вікторович.

Активне використання водних ресурсів викликає необхідність впровадження інтегрованого підходу до управління водними ресурсами в Україні, враховуючи гідрологічні, соціальні, економічні та екологічні аспекти в басейнах річок.

Метою дослідження є визначення шляхів впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні. Основними задачами дослідження є: аналіз законодавчої бази щодо інтегрованого управління водними ресурсами України; аналіз впровадження принципів басейнового управління водними ресурсами в Україні.

Об'єктом дослідження є водні ресурси України. Предметом дослідження є шляхи впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні.

Методом дослідження є системний аналіз наявної інформації щодо сучасного стану водних ресурсів, діючої нормативно-правової бази щодо принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні.

Результатом роботи є визначення шляхів впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в державну екологічну політику України.

Отримані результати можуть бути використані органами влади при впровадженні принципів інтегрованого управління водними ресурсами, а також будуть використані в навчальному процесі ОДЕКУ.

Робота складається зі вступу, 4-х розділів, висновків та переліку посилань з 24 джерел. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, у тому числі 11 таблиць та 1 рисунок.

Ключові слова: водні ресурси, інтегроване управління, басейновий принцип.

SUMMARY

Principles of Integrated Water Resources Management of Ukraine.

Petryk Vladislav Viktorovich.

The active use of water resources calls for the need of implementation of an integrated approach to water resources management in Ukraine, while taking into account hydrological, social, economic and environmental aspects in river basins.

The purpose of the study is to identify ways to implement the principles of integrated water resources management in Ukraine. The main objectives of the study are: analysis of the legislative base of integrated water resources management in Ukraine; An analysis of the implementation of the principles of basin water resources management in Ukraine.

The objects of research are the water resources of Ukraine. The subject of the study is the way of implementation principles of integrated water resources management in Ukraine.

The research method is a systematic analysis of available information on the current status of water resources, the current legislative base of the principles of integrated water resources management in Ukraine.

The result of the work is determination of the ways of implementing the principles of integrated water resources management in the state ecological policy of Ukraine.

The results obtained may be used by the authorities when implementing the principles of integrated water resources management, and will also be used in the educational process of the ODECU.

The work consists of an introduction, 4 parts, conclusions and a list of references from 24 sources. The total size of work is 80 pages, including 11 tables and 1 drawing.

Key words: water resources, integrated management, basin principle.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП	6
1 ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	8
1.1 Загальна характеристика основних річкових басейнів України.....	9
1.2 Водокористування в Україні.....	13
1.3 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очищення стічних вод.....	15
1.4 Джерела забруднення річок	18
1.5 Якість поверхневих вод.....	22
2 ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БАСЕЙНОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	32
3 ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИМОГИ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	39
3.1 Зміст Водної Рамкової Директиви ЄС	42
3.2 Світовий досвід щодо впровадження басейнового принципу	47
4 ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БАСЕЙНОВОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ	53
4.1 Структура та завдання басейнових органів управління	58
4.2 Типове положення про басейнову раду.....	65
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	77

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- ГДК – гранично-допустима концентрація;
ЄС – Європейський Союз;
РРБ – район річкового басейну;
ПУРБ – План управління річковими басейнами;
ВРД – Водна рамкова директива;
ССВ – спільна стратегія впровадження;
США – Сполучені Штати Америки.

ВСТУП

Стан водних ресурсів на сучасному етапі розвитку безпосередньо залежить від якості управління ними, екологічної політики держави, визначення її ролі в системі управлінських правовідносин у сфері охорони довкілля.

Існуюча система управління використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів в Україні носить, переважно, галузевий та адміністративно-територіальний характер. Така ситуація призводить до паралелізму та дублювання ряду функцій управління, внаслідок чого заходи по регулюванню використання водно-ресурсного потенціалу часто виявляються малоефективними.

Активне використання водних ресурсів та їх сучасний незадовільний стан викликають необхідність впровадження інтегрованого підходу до управління водними ресурсами в Україні, враховуючи гідрологічні, соціальні, економічні та екологічні аспекти в басейнах річок.

Метою дослідження є визначення шляхів впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні. Основними задачами дослідження є: аналіз законодавчої бази щодо інтегрованого управління водними ресурсами України; аналіз впровадження принципів басейнового управління водними ресурсами в Україні.

Об'єктом дослідження є водні ресурси України. Предметом дослідження є шляхи впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні.

Методом дослідження є системний аналіз наявної інформації щодо сучасного стану водних ресурсів, діючої нормативно-правової бази щодо принципів інтегрованого управління водними ресурсами в Україні.

Результатом роботи є визначення шляхів впровадження принципів інтегрованого управління водними ресурсами в державну екологічну політику України.

Отримані результати можуть бути використані органами влади при впровадженні принципів інтегрованого управління водними ресурсами, а також будуть використані в навчальному процесі ОДЕКУ.

Робота складається зі вступу, 4-х розділів, висновків та переліку посилань з 24 джерел. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, у тому числі 11 таблиць та 1 рисунок.

Ключові слова: водні ресурси, інтегроване управління, басейновий принцип.

1 ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Україна відноситься до незабезпечених водними ресурсами країн світу. На її території всього налічується 71139 річок, із них: великих – 9, середніх – 81, малих річок і водотоків – 71049. Загальна довжина річок України складає 248264 км, із них 112 тис. км припадає на дуже малі річки довжиною менше 10 км. Середня площа водозбору малої річки складає біля 10 км², середня довжина дорівнює 3 км, а середня густина річкової мережі – 0,34 км/км². Екстремальні значення цих показників (максимальні і мінімальні відповідно) знаходяться в басейні Тиси та в басейні Дніпра в межах водозбору Каховського водосховища. Так, в басейні Тиси середня площа водозбору малої річки складає 1,2 км², середня довжина – 2 км, середня густина річкової мережі – 1,1 км/км². В басейні Дніпра в межах водозбору Каховського водосховища ці показники відповідно становлять 52,3, 6,2 та 0,12 [1]. В табл. 1.1 наведено характеристику основних річкових басейнів України.

Таблиця 1.1 – Найбільші річкові басейни України [1]

Басейни основних річок	Кількість річок	Довжина, км
Дніпро	17245	75087
Дністер	16890	42761
Дунай	18796	42668
Прип'ять	5154	27227
Південний Буг	6650	22533
Сіверський Донець	1526	11876
Річки Приазов'я	1973	8262
Вісла	412	7363
Річки Криму	1657	5996
Річки межиріччя Дунай-Дністер	656	3020
Річки межиріччя Дністер-Пд. Буг	180	1471
Україна	71139	248264

За площею водозбору малі річки України розподіляються наступним чином: з площею водозбору 10 км² і менше – 10916 річок (17,3 %); 50,1 – 100 км² – 10647 (16,9 %), 101 – 200 км² – 10591 (16,8 %). В цілому розподіл

малих річок за площею водозбору відносно рівномірний, за винятком річок з площею 10,1 – 20 км² і 1000 – 2000 км² [2, 3].

Особливості великих та малих річок значною мірою залежать від геолого-геоморфологічних особливостей водозбору. Поверхня річкового басейну впливає на формування гідрографічної мережі та режим поверхневого стоку як безпосередньо (обумовлюючи довжину, похил і форму схилів, падіння та морфометричні особливості русла тощо), так і через інші компоненти ландшафту, які тісно пов'язані з рельєфом (грунти та рослинність).

На різних етапах геологічної історії гідрографічна мережа суходолів безперервно перебудовувалася, в зв'язку з чим про пряму успадкованість можна говорити лише для великих річок (Дніпро, Дністер тощо), формування яких почалося ще в до четвертинний період. Сучасні водозбори малих річок майже по всій території України формувалися протягом четвертинного періоду, а більшість з них – у післяльодовиковий. Відносна молодість річок позначається і на нестабільності геоморфологічної ситуації в межах їхніх басейнів, активізації або згасання тих чи інших процесів, міграції вододілів тощо.

1.1 Загальна характеристика основних річкових басейнів України

Річкова мережа належить до водозборів річок Вісли, Дунаю, Дністра, Південного Бугу, межиріччя Дунай – Дністер – Південний Буг, Дніпра, Сіверського Дінці, регіонів Приазов'я і АР Крим. Близько 98 % території України належить до басейнів Чорного і Азовського морів і 2 % до басейну Балтійського моря.

На водозбір Дніпра припадає 28 % із загальної кількості річок, 26 % відноситься до водозбіру Дунаю, 24 % - Дністра, 9 % - Південного Бугу, решта 13 % - на інші території. Близько 63029 річок (94 %) належить до дуже

малих (завдовжки не більш як 10 км). Близько 89 % річок України мають площу водозбору менш як 2000 км². Майже 11 % усіх річок відноситься до середніх річок з площами водозборів від 2000 до 50000 км² (табл. 1.2). Великі річки України, площі водозборів яких складають більше 50000 км², - це Дніпро (його притоки Прип'ять і Десна), Дністер, Сіверський Донець та Південний Буг [3 – 5].

Таблиця 1.2 – Розподіл малих річок України за площею водозбору

Градації площ водозбору, км ²	Малі річки					
	кількість	сумарна довжина, тис.км	середня довжина, км	у тому числі завдовжки понад 10 км		
				кількість	сумарна довжина, тис.км	середня довжина, км
До 10,0	10916	24,9	2,28	104	1,68	16,2
10,1 – 20	503	1,3	2,58	59	0,66	11,2
20,1 – 50	8658	21,5	2,48	797	9,8	12,3
50,1 – 100	10647	30,1	2,83	890	13,8	15,5
101 – 200	10591	32,4	3,06	653	14,1	21,6
201 – 500	9696	34,8	3,59	453	15,7	34,6
501 – 1000	6911	23,6	3,41	168	10,0	59,5
1001 - 2000	5107	17,7	3,47	88	7,9	89,8
Разом	63029	185,8	2,95	3212	73,7	22,9

Гідрографічна мережа водозбору Вісли включає річки Вишню, Вяр, Західний Буг, Лугу, Рату, Сан (Сян), Солокію, Шкло та інші, які протікають на північному заході Волино-Подільської височини і на західній частині Поліської низовини. На території України в басейні Вісли всього налічується 3110 річок, загальна довжина яких складає 6908 км. Середня висота водозборів дорівнює 250 – 350 м над рівнем моря, похили – переважно 20 – 90 м/км (табл. 1.3). Середня глибина русел річок на перекатах – 0,3 – 0,5 м, на плесах збільшується до 1,5 м. Швидкість течії – 0,3 – 0,6 м/с. Густота річкової мережі, яка визначається відношенням довжини всіх річок до площі території, дорівнює 0,58 км/км² [5].

Басейн Дунаю займає південні та південно-східні схили Східних Карпат, Закарпаття і південно-західну окраїну Причорноморської низовини. Сюди відносять річки басейнів Прута, Серету, Тиси та кілька річок, що

впадають в Дунай або Придунайські озера нижче гирла Прута. Цій басейн охоплює 5,3 % території України та налічує 17612 малих річок сумарною довжиною 35,163 тис. км. Середня густота річкової мережі – 1,12 км/км² (у Карпатах – до 1,7 км/км²).

Таблиця 1.3 – Розподіл малих річок у межах басейнів головних річок України

Басейн річки	Малі річки					
	кількість	сумарна довжина, тис.км	середня довжина, км	у тому числі завдовжки понад 10 км		
				кількість	сумарна довжина, тис.км	середня довжина, км
Вісла	3110	6908	2,22	3002	4592	1,53
Дунай	17612	35163	2,00	17279	2881	1,63
Дністер	14886	32272	2,17	14433	21643	1,50
Південний Буг	6638	20109	3,03	6271	12076	1,93
Дніпро	15381	67156	4,37	13998	35041	2,50
Сіверський Донець	1702	6606	3,88	1548	2929	1,89
Дон	1487	8870	5,96	1265	3422	2,71
Приазов'я	2213	8687	3,93	2019	3667	1,82
Разом	63029	185771	2,95	59817	112092	1,87

Басейн Дністра нараховує в межах України 14886 річок, загальною довжиною 32272 км, із них 14433 річки мають довжину до 10 км.

Межиріччя Дунай – Дністер нараховує 656 річок, загальною довжиною 3020 км, із них 598 річок мають довжину до 10 км. Найбільші річки: Когильник та Сарата.

Характерною особливістю басейнів малих річок, розташованих між Дунаєм і Дністром, є їх грушоподібна чи овальна форма, витягнута з півночі на південь. Середня висота водозборів – близько 100 – 250 м, середні похили від 19 до 25 м/км [6].

Водозбір Південного Бугу у верхній і середній частинах розташований на Волино-Подільській і Придніпровській височинах, у нижній – на Причорноморській низовині. Південний Буг є другою за довжиною річкою після Дніпра в межах нашої країни.

Межиріччя Південний Буг – Дністер нараховує 180 річок, загальною довжиною 1471 км, із них 150 річок мають довжину до 10 км. Це переважно

рівнинні річки. Головні річки Великий Куяльник, Середній Куяльник, Тилігул.

Площа басейну Дніпра складає 504,0 тис. км², загальна довжина – 2201 км, у тому числі у межах України – 981 км. В цьому басейні налічується близько 17083 річок, загальна довжина яких складає 73762 км, з яких понад 5 тис. належать до правобережних приток Прип'яті. Басейн Дніпра займає найбільшу площу серед всіх річок країни. Він займає 65 % площі України. Дніпро – третя за площею басейну після Волги й Дунаю та четверта річка Європи за довжиною (2201 км) після Волги, Дунаю та Уралу [1].

До басейну Сіверського Дінця належить річки Айдар, Берека, Велика Кам'янка, Деркул, Казенний Торець, Красна, Лугань, Оскіл, Уда та інші. Всього налічується 1487 річок, загальна довжина яких складає 8870 км, із них 1265 річок довжиною до 10 км. Басейн Сіверського Дінця займає пересічно 9,1 % території України [1].

В гідрографічному відношенні басейн Сіверського Донця розділяють на дві окремі частини:

- 1) лівобережну, де на південно-західних та південних схилах Середньоруської височини беруть свій початок найбільші річки басейну,
- 2) правобережну, де річки стікають із західних, східних та північних схилів Донецького кряжа.

Річки Приазов'я стікають з південних схилів Приазовської височини. До річок Приазов'я належать Берда, Молочна, Мокрий Єланчик, Міус, Кальміус, Кальчик, Грузинський Єланчик, Кринка, Обиточна та інші. Всього на території Приазов'я протікають 2213 малих річок.

Гідрографічна мережа Кримського півострова поділяється на рівнинну (степову) і гірську. Усі річки цього регіону беруть початок з гір, найбільшими з них за водністю, є річки басейну Азовського моря.

1.2 Водокористування в Україні

За даними Мінприроди України у 2014 р. із природних водних об'єктів було забрано 11,5 і млрд. м³ води, що на 2,1 млрд. м³ менше ніж у 2013 р. В продовж останніх років зменшується забір підземних вод, який на 2014 р. становив 1,5 млрд. м³. Динаміка забору води за період 2000 – 2014 рр. відображена в табл. 1.4 [7].

Таблиця 1.4 – Основні показники використання і відведення води (млн. м³)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	18282	15083	14846	14651	14651	13625	11505
у тому числі з підземних водних об'єктів	2987	2449	2023	1961	1961	1911	1503
Використано свіжої води (включаючи морську)	12991	10188	9817	10086	10507	10092	8710
у тому числі на:							
виробничі потреби	6957	5706	5511	5514	5681	5363	4871
побутово-питні потреби	3311	2409	1917	1860	1848	1765	1500
зрошення	1699	1186	1377	1638	1759	1770	1218
сільськогосподарське водопостачання	513	249	189	180	161	155	143
ставково-рибне господарство	399	594	781	853	1013	999	945
Втрати води при транспортуванні	2477	2327	2158	2236	2286	2213	1350
Оборотне та повторно-послідовне водопостачання	41523	47167	43138	45209	45806	45150	43049
Потужність очисних споруд	7992	7688	7425	7687	7577	7592	7190
Загальне водовідведення стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод	10964	8900	8141	8044	8081	7722	6587
З них у поверхневій водній об'єкти	10517	8553	7817	7725	7788	7440	6354
у тому числі							
забруднених зворотних вод	3313	3444	1744	1612	1521	1717	923
з них без очищення	758	896	312	309	292	265	175
нормативно очищених	2100	1315	1760	1763	1800	1477	1416
нормативно чистих без очистки	5104	3794	4313	4350	4467	4246	4015
Скинуто стічних вод	9246	7508	7012	6923	6978	6657	5957

Як видно з наведеної таблиці, у 2014 р. з природних джерел забрано 11505 млн. м³ води, з них 1503 млн. м³ – з підземних водних джерел. Загальний забір води у 2014 р. знизився у порівнянні з 2012 та 2013 рр. Слід зазначити, що починаючи з 90-х років минулого століття спостерігається

стрімке зменшення водозабору. Останніми роками водозабір також знижується. Така ситуація пов'язана із економічною кризою та скороченням промисловості.

Найбільшими водоспоживачами у територіальному розрізі є Дніпропетровська (1 565 млн. м³), Донецька (1697 млн. м³), Запорізька (1149 млн. м³), Київська (911 млн. м³), Херсонська (1442 млн. м³), Одеська (977 млн. м³) області та м. Київ (615 млн. м³), на які припадає 72,6 % сумарного обсягу забору води (табл. 1.5) [7].

Таблиця 1.5 – Забір води із природних водних об'єктів у 2014 році за регіонами (млн. м³)

Регіони	Забрано води всього	У тому числі			Морської	Втрати при транспортуванні
		Прісної, всього	З неї			
			Із поверхневих джерел	Із підземних джерел		
Україна	11505	10899	9396	1503	606	1350
Вінницька	125	125	106	19	-	13
Волинська	87	87	34	53	-	10
Дніпропетровська	1565	1565	1426	139	-	165
Донецька ¹	1697	1098	836	262	599	260
Житомирська	208	208	185	23	-	15
Закарпатська	38	38	17	21	-	8
Запорізька	1149	1149	1102	47	-	65
Івано-Франківська	107	107	100	7	-	13
Київська	911	911	861	50	-	8
Кіровоградська	254	254	235	19	-	9
Луганська ¹	238	238	80	158	-	46
Львівська	232	232	72	160	-	63
Миколаївська	290	290	276	14	0	91
Одеська	977	970	942	28	7	95
Полтавська	252	252	170	82	-	21
Рівненська	207	207	164	43	-	5
Сумська	110	110	63	47	-	10
Тернопільська	84	84	59	25	-	5
Харківська	338	338	298	40	-	81
Херсонська	1442	1442	1377	65	0	268
Хмельницька	110	110	65	45	-	13
Черкаська	223	223	174	49	-	12
Чернівецька	90	90	70	20	-	10
Чернігівська	156	156	108	48	-	5
м. Київ	615	615	576	39	-	59

Втрати води при транспортуванні до споживача в 2014 р. Становили 1390 млн. м³ або 11,7 % від водозабору.

Основними водо споживачами свіжої води є підприємства промисловості, житлово-комунального та сільського господарств, зрошувальні системи та ін. У галузевій структурі водокористування відбулися зміни, в 2014 р. Найбільше використано водних ресурсів на виробничі потреби – 4871 млн. м³, на господарсько-побутові потреби використано 1500, зрошення – 1218, на ставково-рибне господарство – 143 та сільське господарство – 945 млн. м³ [7].

Використання прісної води у 2014 році на різні потреби становило 8104 млн. м³, із них питної – 1500 млн. м³ та технічної – 6604 млн. м³. В табл. 1.6 наведено дані щодо використання прісної води за регіонами України [7].

Загальний об'єм скинутих стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод у 2014 р. в Україні склало 6587 млн. м³ (табл. 1.7). З них 96,46 % скинуто в поверхневі водні об'єкти [7].

Найбільше стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод скинуто підприємствами Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської областей та м. Київ (64,7 % від скинутих у державі).

1.3 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очищення стічних вод

Проблема забезпечення належного екологічного стану водних ресурсів є актуальною для всіх регіонів України. Практично всі поверхневі і більшість підземних водних ресурсів, особливо в районах розміщення потужних промислових і сільськогосподарських центрів, відчувають антропогенний вплив, який проявляється у забрудненні, виснаженні і деградації цих об'єктів. Значним трансформаціям піддаються господарсько-освоєні водозбірні території, які істотно змінили характер формування стоку і водний режим багатьох водних об'єктів.

Таблиця 1.6 – Використання прісної води у 2014 році за потребами та регіонами (млн. м³)

	Використано прісної води всього	У тому числі на потреби					
		Побутово-питні	виробничі	Регулярне зрошення	Сільське господарство	Ставкове рибне господарство	інші
Україна	8104	1500	4266	1218	143	945	32
Вінницька	110	31	62	3	6	8	0
Волинська	66	23	13	0	14	10	6
Дніпропетровська	1359	224	1099	19	3	10	4
Донецька ¹	537	158	267	4	4	92	12
Житомирська	157	25	50		1	81	-
Закарпатська	30	14	4	0	2	10	0
Запорізька	1146	88	900	66	3	89	0
Івано-Франківська	92	19	60	0	1	11	1
Київська	808	45	712	2	1	48	0
Кіровоградська	93	19	15	1	3	55	0
Луганська ¹	87	28	49	0	1	4	5
Львівська	151	62	38		26	25	0
Миколаївська	218	36	105	38	2	37	0
Одеська	271	107	40	86	5	32	1
Полтавська	214	49	34	0	8	121	2
Рівненська	171	23	90		1	57	0
Сумська	100	32	21	0	3	44	-
Тернопільська	72	15	25		3	29	-
Харківська	309	146	128	4	3	28	0
Херсонська	1061	45	28	984	1	3	0
Хмельницька	70	29	32	0	2	7	-
Черкаська	205	31	35	11	33	95	-
Чернівецька	80	10	23	0	13	33	-
Чернігівська	142	30	92	0	4	16	1
м. Київ	555	211	344	0	-	-	-

Таблиця 1.7 – Загальне водовідведення у 2014 р. за приймачами стічних вод та регіонами (млн. м³)

Регіон	Скинуто вод всього	У тому числі		
		В поверхневі водні об'єкти	В підземні горизонти	В накопичувачі, впадини та ін..
Україна	6587	6354	9	224
Вінницька	76	70	-	6
Волинська	56	44	0	12
Дніпропетровська	1194	1123	1	70
Донецька ¹	917	914	-	3
Житомирська	161	159	-	2
Закарпатська	33	31	-	2
Запорізька	831	807	-	24
Івано -Франківська	74	73	-	1
Київська	736	724	-	12
Кіровоградська	96	90	2	4
Луганська ¹	54	53	-	1
Львівська	224	215	-	9
Миколаївська	128	125	-	3
Одеська	214	206	-	8
Полтавська	221	194	1	26
Рівненська	112	112	-	0
Сумська	52	49	0	3
Тернопільська	72	70	-	2
Харківська	303	299	0	4
Херсонська	60	56	-	4
Хмельницька	32	29	0	3
Черкаська	184	165	-	19
Чернівецька	64	61	-	3
Чернігівська	109	101	5	3
м. Київ	584	584	-	0

Однією з причин забруднення водних ресурсів в Україні є незадовільний стан систем водовідведення та відсутність у багатьох населених пунктів централізованого водовідведення. Така ситуація вимагає негайного їх ремонту, реконструкції, модернізації та впровадження. Проте у 2014 р. частка забруднених стічних вод у загальному водовідведенні порівняно до попереднього року зменшилась на 8,2 % (рис. 1.2) [7].

За категоріями забруднення у 2014 р. скинуто: недостатньо очищених – 748 млн. м³, нормативно чистих без очистки – 4015 млн. м³, нормативно очищених після очистки – 1416 млн. м³ [7].

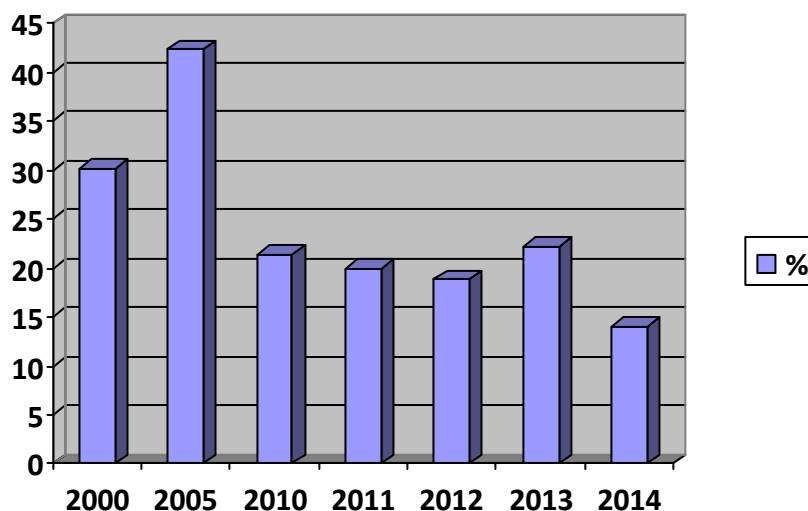

Рис. 1.2 – Динаміка частки забруднених стічних вод у загальному водовідведенні, %.

Якщо на кількісне виснаження водних ресурсів впливають обсяги вилученої води, то на якісне – скиду забруднених зворотних вод. Проте обсяги скиду зворотних вод ще не повністю характеризують рівень забруднення водних об'єктів, важливим показником є обсяг скиду забруднюючих речовин. Ріки і водойми забруднюються відходами промислового виробництва, комунального господарства, складовими мінеральних добрив, пестицидами і гербіцидами.

1.4 Джерела забруднення річок

За даними Мінприроди України у 2014 р. у поверхневі водні об'єкти скинуто 6354 млн. м³ стічних вод, з них без очищення – 175 (2,75 %), недостатньо очищених – 748 (11,77 %), нормативно чистих без очищення – 4015 (63,18 %), нормативно очищених – 1416 (22,28 %) (табл. 1.8) [7].

Разом із стічними водами у поверхневі водні джерела в 2014 р. скинуто 1629 тис. т водорозчинних солей, 437,6 тис. т сульфатів, 451,4 тис. т хлоридів, 11,2 тис. т нітритів, 46,5 тис. т нітратів, 6,3 тис. т азоту амонійного

(табл. 1.9) [7]. Найбільша кількість забруднюючих речовин надходить зі стічними водами підприємств Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Одеської областей.

Таблиця 1.8 – Загальне водовідведення в поверхневі водні об'єкти у 2014 р. за регіонами (млн. м³)

Регіон	Скинуто всього	У тому числі			
		Без очищення	Недостатньо очищених	Нормативно чистих без очищення	Нормативно очищених
Україна	6354	175	748	4015	1416
Вінницька	70	0	1	41	28
Волинська	44	1	-	17	26
Дніпропетровська	1123	119	193	727	84
Донецька ¹	914	6	290	518	100
Житомирська	159	0	3	123	33
Закарпатська	31	0	2	1	28
Запорізька	807	2	71	680	54
Івано-Франківська	73	0	1	25	47
Київська	724	0	2	674	48
Кіровоградська	90	-	4	65	21
Луганська ¹	53	1	29	12	11
Львівська	215	1	44	20	150
Миколаївська	125	-	24	100	1
Одеська	206	28	22	63	93
Полтавська	194	-	4	148	42
Рівненська	112	0	7	72	33
Сумська	49	0	20	22	7
Тернопільська	70	1	2	48	19
Харківська	299	6	5	84	204
Херсонська	56	0	0	33	23
Хмельницька	29	1	1	3	24
Черкаська	165	2	3	114	46
Чернівецька	61	2	1	39	19
Чернігівська	101	-	19	77	5
м. Київ	584	5	0	309	270

Не менш шкідливими для водних екосистем є наявні в скидних водах специфічні токсичні речовини. Їх обсяги умісту в скинутих стічних, шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних водах приведено в табл. 1.10.

Таблиця 1.9 – Обсяги забруднюючих речовин, що скидаються зі стічними водами в поверхневі водні об'єкти, у 2014 р. за регіонами (тис. т)

Регіони	Сухий залишок	Сульфати	Хлориди	Нітриди	Нітрати	БСК	Азот амонійний
Україна	1629,0	437,6	451,4	11,2	46,5	24,9	6,3
Вінницька	7,4	1,2	2,8	0,0	0,5	0,3	0,1
Волинська	17,4	1,6	2,0	0,0	0,4	0,4	0,3
Дніпропетровська	295,1	56,4	211,8	0,3	6,1	2,7	0,6
Донецька	483,8	188,2	70,5	0,2	5,8	1,9	0,2
Житомирська	11,4	2,2	3,1	0,0	0,7	0,5	0,1
Закарпатська	12,3	1,5	1,6	0,0	0,2	0,5	0,1
Запорізька	65,6	26,3	13,1	0,1	2,4	1,0	0,3
Івано-Франківська	28,0	3,3	6,9	0,0	0,9	0,7	0,1
Київська	22,2	2,4	3,3	0,0	0,6	0,6	0,1
Кіровоградська	17,0	4,2	3,6	0,0	0,7	0,3	0,0
Луганська	48,0	15,2	8,0	0,1	0,4	0,3	0,1
Львівська	79,0	15,2	21,0	0,1	2,1	3,9	0,3
Миколаївська	23,8	3,0	5,9	0,0	0,4	0,3	0,0
Одеська	104,2	34,7	22,9	0,2	3,0	1,5	0,8
Полтавська	34,9	4,5	8,6	0,0	1,2	0,5	0,1
Рівненська	7,4	2,1	2,5	0,0	1,6	0,4	0,1
Сумська	20,7	3,3	2,6	0,0	0,3	0,4	0,1
Тернопільська	19,7	1,2	1,7	0,0	0,8	0,8	0,1
Харківська	169,3	46,1	23,1	0,1	6,9	2,7	0,4
Херсонська	26,0	5,7	6,6	0,1	0,4	0,3	0,0
Хмельницька	15,5	1,8	1,9	0,0	0,3	0,4	0,1
Черкаська	26,4	5,4	3,9	0,0	0,9	0,6	0,2
Чернівецька	11,5	1,7	1,8	0,0	0,5	0,4	0,0
Чернігівська	15,4	1,3	2,6	0,0	0,6	0,4	0,0
м. Київ	67,0	9,1	19,6	10,0	8,8	3,1	2,1

Таблиця 1.10 – Обсяги забруднюючих речовин, що скидаються зі стічними водами в поверхневі водні об'єкти, у 2014 р.
за регіонами (т)

Регіон	Нафтопродукти	Марганець	Залізо	Магній	Фосфати	Калій
Україна	311,1	18,0	581,1	1408,2	6066,0	6205,7
Вінницька	0,5	-	4,1	-	51,8	-
Волинська	1,1	0,6	20,7	-	112,1	-
Дніпропетровська	65,8	1,7	73,7	-	777,4	-
Донецька ¹	29,6	5,3	61,4	-	546,0	-
Житомирська	1,9	0,0	3,3	-	124,2	-
Закарпатська	0,0	-	7,2	-	75,9	-
Запорізька	20,6	7,6	177,8	663,5	309,2	4625,0
Івано-Франківська	1,9	0,1	5,6	21,9	89,1	150,3
Київська	2,9	0,0	6,7	0,1	102,0	23,3
Кіровоградська	2,3	0,8	5,7	-	94,2	-
Луганська ¹	2,3	1,9	16,0	717,8	81,0	1395,0
Львівська	2,6	-	70,5	1,0	201,8	3,4
Миколаївська	9,4	-	6,9	-	37,1	-
Одеська	3,2	-	14,2	-	567,3	-
Полтавська	1,0	-	10,2	0,1	202,0	0,4
Рівненська	1,0	-	8,9	-	184,0	-
Сумська	0,0	-	5,1	-	102,1	-
Тернопільська	1,8	-	2,8	-	95,9	-
Харківська	137,4	0,0	54,4	3,8	653,8	8,3
Херсонська	0,0	0,0	3,6	-	49,0	-
Хмельницька	0,8	-	6,9	-	81,4	-
Черкаська	6,9	-	5,8	-	143,0	-
Чернівецька	0,7	-	2,0	-	0,0	0,0
Чернігівська	0,2	-	5,8	-	155,7	-
м. Київ	17,2	-	1,8	-	1230,0	-

Обсяги забруднюючих речовин скинутих зі стічними водами у поверхневі водні об'єкти України у 2014 р. дещо знизились у порівнянні з попередніми роками, наприклад, з 2012 р. Разом із стічними водами до поверхневих водних об'єктів у 2012 р. було скинуто 405,2 т нафтопродуктів (у 2014 р. – 311,1 т), 837,6 тис. т сульфатів (у 2014 р. 437,6), 675,3 тис. т хлоридів (у 2014 р. – 451,4), 9,5 тис. т азоту амонійного (у 2014 р. – 6,3), 58,7 тис. т нітратів (у 2014 р. – 46,5), 2,2 тис. т нітритів (у 2014 р. – 11,2), 775,1 т заліза (у 2014 р. – 581,1), 7,0 тис. т фосфатів (у 2014 р. – 6,066) [7].

Питання водозабезпечення населення і галузей економіки залежить від екологічного стану річок і водойм. Це питання вирішує Держводагентство шляхом підтримання їх у належному стані, регулювання і перерозподілу річкового стоку протягом року і навіть ряду років, здійснення відповідних водоохоронних та протипаводкових заходів.

З метою недопущення загострення санітарно-епідемічної ситуації, покращення якості води, зменшення негативного впливу від скиду забруднених стічних вод у водні об'єкти постійно проводяться організаційно-технічні та водогосподарсько-екологічні заходи.

Найбільш ефективним заходом зменшення впливу стоків на водні джерела є їх очищення на очисних спорудах. Обсяг очищених вод в Україні в 2014 р і методи їх очищення приведені в табл. 1.11 [7].

1.5 Якість поверхневих вод

Якість води в межах басейну Дніпра.

До об'єктів сучасного моніторингу Дніпровського басейнового управління водних ресурсів належать Дніпро та його притоки. Найбільшими правими є Березина, Прип'ять, Тетерів, Рось, Інгулець, лівими - Сож, Десна, Трубіж, Сула, Псел, Ворскла, Оріль, Самара.

Таблиця 1.11 – Нормативне очищення на очисних спорудах у 2014 р. за регіонами, (млн. м³)

Регіон	Скинуто, всього	У тому числі на очисних спорудах			Потужність очисних споруд
		Біологічного очищення	Фізико-хімічного очищення	Механічного очищення	
Україна	1416	1310	7	99	7190
Вінницька	28	28	0	-	101
Волинська	26	23	-	3	79
Дніпропетровська	84	80	-	4	903
Донецька ¹	100	62	0	38	1527
Житомирська	33	31	-	2	106
Закарпатська	28	26	-	2	43
Запорізька	54	51	1	2	416
Івано-Франківська	48	41	1	6	131
Київська	48	40	1	7	169
Кіровоградська	21	16	3	2	118
Луганська ¹	11	-	-	11	723
Львівська	149	149	0	0	317
Миколаївська	1	1	0	0	118
Одеська	93	92	1	0	281
Полтавська	42	40	-	2	146
Рівненська	33	21	-	12	120
Сумська	7	7	-	-	142
Тернопільська	19	19	-	0	51
Харківська	204	201	0	3	505
Херсонська	23	23	0	0	101
Хмельницька	24	24	-	0	112
Черкаська	46	43	0	3	162
Чернівецька	19	17	-	2	97
Чернігівська	5	5	0	-	64
м. Київ	270	270	0	0	658

За даними Мінприроди України у 2014 р. гідрохімічні показники якості води в басейні Дніпра в цілому відповідали нормативним значенням.

У воді р. Дніпро на ділянках с. Неданчичі, міст Херсон, Нова Каховка у 2014 р. спостерігався невисокий вміст сполук азоту та нафтопродуктів.

У пункті с. Неданчичі відмічено зменшення сполук мангану до 3 ГДК (за середнім вмістом), до 7 ГДК (за максимальним вмістом), сполук заліза загального – до 2 і 3 ГДК відповідно. Середньорічні концентрації сполук міді перевищували ГДК у 13 разів, максимальні – у 23 рази [7].

За такими показниками, як феноли, сполуки цинку, хром шестивалентний якість води суттєво не змінилась.

За даними спостережень кисневий режим річок басейну Дніпра був задовільним, дефіциту кисню чи повної його відсутності не зареєстровано. Випадки зменшення вмісту кисню до $3 \text{ мгО}_2/\text{дм}^3$ відмічались у річках Устя – м. Рівне, Мерло – м. Богодухів.

У водних об'єктах Дніпра середньорічні концентрації основних забруднювальних речовин в (в одиницях ГДК) складали: сполук міді та мангану 1 – 13, хрому шестивалентного – 1 – 9, заліза загального – <1 – 8, азоту нітритного – <1–7, фенолів – 1 – 5, сполук цинку – <1 – 4, азоту амонійного – <1 – 3 ГДК. Середньорічні концентрації нафтопродуктів не перевищували рівня відповідних граничних значень [7].

Стан забруднення приток Дніпра за більшістю хімічних речовин є стабільним, проте спостерігалось деяке зниження концентрацій сполук мангану. Дещо покращилась якість води річок Горинь (в районі смт. Оржів), Устя, Унава, Десна (м. Чернігів), Сула, Хорол, Інгулець (вище м. Кривий Ріг) за рахунок зменшення сполук міді. У річках Случ, Уборть, Ірша, Сула, Ворскла, Вовча, Самара зменшилися концентрації сполук цинку.

Середньорічні концентрації азоту амонійного та азоту нітритного залишилися майже на рівні попереднього року. Максимальна концентрація сполук азоту амонійного на рівні 11 ГДК відмічена у воді р. Тетерів в районі м. Радомишль. Максимальний вміст азоту нітритного у межах 11 – 16 ГДК

(рівень ВЗ) за фіксовано у річках Стохід, Случ, Вільшанка, Тетерів (м. Житомир).

Вміст сполук хрому шестивалентного, заліза загального, фенолів у порівнянні з попереднім роком практично не змінився.

Спостереження за станом забруднення поверхневих вод здійснювалися на Київському, Канівському, Кременчуцькому, Дніпродзержинському, Дніпровському і Каховському водосховищах. За даними спостережень вміст розчиненого у воді кисню був задовільний і знаходився у межах 8,11 – 11,81 мг/дм³.

Середньорічні і максимальні концентрації нафтопродуктів у воді водосховищ знаходились на рівні нижче ГДК.

Межі коливань середньорічних концентрацій азоту амонійного у пунктах Київського та Канівського водосховищ досягали 1 – 2 ГДК, максимальні концентрації перевищували нормативи у 1 – 6 разів. Середньорічний вміст азоту нітритного залишився у межах 1 – 4 ГДК. Максимальна концентрація азоту нітритного у 15 разів перевищувала норму на Канівському водосховищі в районі м. Українка. У Кременчуцькому, Дніпродзержинському, Дніпровському і Каховському водосховищах вміст сполук азоту знаходився на рівні ГДК і нижче [7].

Стабільним залишився у водосховищах вміст фенолів, середньорічні концентрації яких були у межах 1 – 4 ГДК, максимальні – 1 – 6 ГДК.

Вміст сполук важких металів перевищував рівень рибогосподарських нормативів по всьому каскаду дніпровських водосховищ. Середньорічні концентрації становили: сполук заліза загального <1 – 4 ГДК, цинку – 1 – 5 ГДК, хрому шестивалентного – 2 – 10 ГДК, мангану – <1 – 13 ГДК, міді – 2 – 26 ГДК. У порівнянні з попереднім роком відбулось підвищення концентрації сполук міді та цинку у Кременчуцькому водосховищі. Максимальний вміст міді досягав 68 ГДК, цинку – 11 ГДК (м. Черкаси).

Досить високий вміст сполук мангану спостерігається у Дніпровському водосховищі де середньорічні концентрації коливались у межах 4 – 13 ГДК, максимальні – 9 – 25 ГДК [7].

Стабільним залишається стан водосховищ за вмістом сполук хрому шестивалентного, концентрацій на рівні ВЗ не зареєстровано.

Зменшення вмісту сполук міді відмічено у Дніпродзержинському водосховищі, сполук заліза загального – у Кременчуцькому і Дніпродзержинському водосховищах.

За якісними показниками воду в цілому у басейні Дніпра можна віднести до II – III категорії, які характеризуються як добрі. У зв'язку з закінченням тривалого спекотного періоду протягом липня-серпня, у вересні 2014 р. практично на всіх водосховищах Дніпровського каскаду спостерігалось відносне покращення гідрохімічного стану води, насамперед, внаслідок поступового зниження температури повітря і води та збільшення вмісту розчинного кисню у воді. Найбільш суттєво ця тенденція простежується на Київському і Канівському водосховищах, а також деяких спостережних створах Кременчуцького та Дніпродзержинського водосховищ, зокрема, в місцях питних водозаборів міст Комсомольська, Дніпропетровська та Дніпродзержинська.

Якість води у басейні р. Західний Буг

У всіх пунктах спостережень басейну р. Західний Буг вміст сухого залишку, хлоридів, нітратів, водневий показник в межах ГДК.

Найвища загальна мінералізація води Західного Бугу спостерігається в с. Амбуків та м. Устилуг, яка в грудні досягала 940 мг/дм³. Серед приток найвища мінералізація протягом року відмічено у р. Полтва, яка постійно перевищувала 600 мг/дм³.

Уміст сульфатів найвищий у межах Львівської області й інколи перевищує ГДК для водойм рибогосподарського призначення. У р. Полтві цей показник протягом першого півріччя 2014 р. також перевищував 100 мг/дм³.

Вміст натрію у басейні річки змінювався від 15 до 120 мг/дм³, що є меншим за ГДК.

Хронічно високим забрудненням характеризується басейн річки Західний Буг і зокрема р. Полтва. У 2014 р. відмічено зростання сполук азоту амонійного у Західному Бузі та Полтві, середньорічні концентрації якого були у межах 1 – 13 ГДК та 13 – 24 ГДК відповідно. Максимальні концентрації азоту амонійного досягали 43 ГДК у р. Західний Буг та 25 – 45 ГДК – у р. Полтва.

Деяке покращення якості води р. Західний Буг відбулось за рахунок зменшення сполук азоту нітритного у районі м. Буська. Середньорічні концентрації азоту нітритного перевищували ГДК у 3 – 7 разів, максимальні концентрації були у межах 8 – 22 ГДК [7].

Впродовж 2014 р. у пунктах Західного Бугу та Полтви зареєстровано зменшення середньорічних і максимальних концентрацій сполук цинку, мангану, заліза загального. Середньорічний вміст сполук цинку був у межах <1 – 2 ГДК, мангану – 1 – 4, заліза загального – 1 – 3 ГДК; максимальні концентрації цих металів досягали відповідно: 1 – 3 ГДК, 2 – 8, 3 – 5 ГДК. Найбільшими концентраціями вмісту амонію сольового характеризуються створи Львівської області [7].

У р. Західний Буг та його притоках неодноразово відмічались випадки зменшення вмісту кисню до до 3 мгО₂/дм³. Найнижчий вміст розчиненого кисню у 2014 р. було зафіксовано у створах Львівської області. Кисневий режим Полтви був незадовільний, у лютому його вміст знижувався до 1,5 мгО₂/дм³.

Перевищення нормативного значення за вмістом фосфатів у 2013 – 2014 рр. спостерігається у всіх пунктах моніторингу басейну Західного Бугу.

Найбільший коефіцієнт забруднення було визначено в пункті р. Полтва, с. Кам'янопіль, після місця скиду очисних споруд м. Львова – брудні води (V клас якості). В цілому басейн Західного Бугу за значенням

коефіцієнта забруднення води відносяться до помірно забрудненого внаслідок впливу р. Полтва (III клас якості).

Якість води у басейні р. Дунай.

Річковий басейн Дунаю розглядається як просторова одиниця біосфери, найбільш перспективна для багатоаспектного вивчення природи та управління природними ресурсами в дельті якого знаходиться Дунайський біосферний заповідник.

Враховуючи, що Придунайські озера є фактично річковими лиманами, тобто їх наповнення та скид води залежить від рівневого режиму річки Дунай. Якість води в річці Дунай під час наповнення озер є вирішальним фактором екологічного стану всього придунайського регіону.

Протягом 2014 р. мінералізація води Дунаю на українській ділянці від Рені до Вилкове змінювалася в межах 295 – 455 мг/дм³. За хімічним складом вода Дунаю є гідрокарбонатно-кальцієва.

У нижній течії Дунаю у пунктах Рені, Ізмаїл, Вилкове у 2014 р. відмічено незначне покращення якості води за рахунок зменшення вмісту сполук міді, хрому шестивалентного та цинку. Середньорічні концентрації сполук міді перевищували ГДК у 4 рази, сполук хрому шестивалентного – у 4 – 7 разів; сполуки цинку були на рівні ГДК [7].

Вода річки характеризується підвищеним вмістом сполук заліза загального, максимальні концентрації були зафіксовані у межах 9 – 23 ГДК.

Майже не змінними залишаються концентрації сполук азоту, нафтопродуктів, фенолів. У порівнянні з 2013 р. у притоках Дунаю значних змін щодо вмісту забруднювальних речовин не сталося. У деяких річках дещо зменшились концентрації сполук міді, цинку, мангану та збільшились концентрації сполук хрому шестивалентного, заліза загального.

Якість води у басейні р. Дністер.

Якість поверхневих вод р. Дністер за гідрохімічними показниками не відповідає нормативам за вмістом азоту та сполук важких металів. Межі середньорічних концентрацій сполук азоту амонійного та азоту нітритного

складали 1 – 3 ГДК, а максимальні концентрації перевищували ГДК у 2 – 12 разів (з азоту амонійного), у 1 – 15 разів (з азоту нітритного).

У 2014 р. середньорічні концентрації сполук міді змінювались у межах 2 – 7 ГДК, максимальні – 5 – 28 ГДК. Деяке збільшення сполук заліза загального відбулось у пункті Могилів-Подільський, середньорічні концентрації підвищились до 3 – 4 ГДК, максимальні до 7 – 11 ГДК. В районі м. Роздол відмічено покращення якості води за рахунок зменшення вмісту сполук заліза загального до 2 – 3 ГДК за середньорічними концентраціями.

У пунктах Дністровського водосховища (с. Устя, м. Новодністровськ) підвищились концентрації сполук мангану. Середньорічний вміст перевищував ГДК у 3 – 7 разів, а максимальний – у 13 – 48 разів [7].

Якість води у басейні р. Південний Буг.

До басейну Південного Бугу належить 6650 річок загальною довжиною 22,5 тис. км. Переважну їх кількість (94%) складають дуже малі водотоки (довжиною менше 10 км). Середніх річок - 11, їх загальна довжина - 1619 км. 379 річок (6%) мають довжину більше 10 км. Основні притоки: Бужок, Іква, Соб, Удич, Синюха, Мертвовід, Інгул (ліві), Вовк, Згар, Рів, Дохна, Кодима, Гнилий Єланець (праві). В басейні Південного Бугу є 91 озеро і лиман з загальною площею дзеркала 176,6 км². До водного фонду басейну належить і майже 7 тис. Ставків та водосховищ. В них акумулюється від 20 до 70 % місцевого стоку [7].

Загальна мінералізація води в північній частині басейну Південного Бугу від м. Хмельницький до м. Вінниця (включно з притоками Бужок, Вовк, Іква, Згар, Десна, Рів) протягом 2014 р. змінювалася від 369 до 598 мг/дм³. Нижче за течією у зоні лісостепу (середня течія річки) загальна мінералізація води є більш-менш стабільною і в районі Первомайського водосховища середня за рік становила 434,9 мг/дм³. У нижній течії (посушлива зона степу) мінералізація води Південного Бугу поступово зростає і у Вознесенську становила 535, у Новій Одесі – 578,5, вище м. Миколаєва – 1286 – 7659 мг/дм³. Така ситуація пов'язана із змінно-нагінними явищами, що

розвиваються у Бузькому лимані і часто досягають Нової Одеси. У лимані фіксується високий вміст хлоридів від 2123,6 до 3844,4 мг/дм³, магнію – 162 – 276, натрію – 1389 – 2349 мг/дм³. Загальна жорсткість досягає 30 мг-екв/дм³ [7].

Збільшення мінералізації води Південного Бугу від м. Вінниця до м. Миколаєва відбувається внаслідок збільшення концентрації в першу чергу, іонів хлору, нітритів, азоту амонійного, нітратів. При цьому відносний вміст HCO_3^- і Ca^{2+} у воді від витoku до впадання в Бузький лиман зменшується. Така ситуація пояснюється надходженням у верхньому плині річки вод гідрокарбонатного кальцієвого складу з тріщинуватих порід кристалічного масиву, що змінюються в нижній частині басейну Південного Бугу надходженням ґрунтових і підземних вод змішаного сульфатно-хлоридного типу, де концентрація SO_4^{2-} і Cl^- досягають 500 – 600 мг/дм³, а серед катіонів постійно переважає натрій.

Найбільш високу мінералізацію води мають притоки Південного Бугу – Мертвовод – 1300 мг/дм³, Інгул – 1374 (Кіровоград) і 4778 (Миколаїв), Сухоклія – 1037 мг/дм³ [7].

Кисневий режим річки Південний Буг у 2014 р. був задовільний, вміст розчиненого кисню змінювався у межах 3,4 – 13,4 мг/дм³.

На ділянках р. Південний Буг в районі міст Хмільник та Вінниця відмічено деяке зменшення середньорічного вмісту азоту амонійного до рівня дещо вище ГДК. Незмінно високими залишаються середньорічні і максимальні концентрації сполук азоту в районі нижче міста Хмельницький: середньорічний вміст азоту амонійного перевищував рівень ГДК у 10 разів, максимальний – у 19 разів, азоту нітритного – у 12 і 20 разів відповідно. В обох створах м. Хмельницький середньорічні концентрації сполук мангану знизились до 4 – 7 ГДК, максимальні – до 7 – 9 ГДК [7].

Підвищення концентрацій сполук заліза загального зафіксовано у пунктах річки: міста Хмельницький, Вінниця та села Олександрівка; середньорічний вміст досягав 5 ГДК, а максимальний – 16 ГДК.

Вміст сполук міді, цинку, хрому шестивалентного у воді Південного Бугу значних змін не зазнав. У більшості водних об'єктів Південного Бугу підвищився вміст сполук азоту нітритного та цинку; вміст нафтопродуктів – знизився.

Якість води у басейні р. Сіверський Донець.

У басейні Сіверського Дінця понад 3000 річок, з яких 425 мають довжину більш 10 км, і 11 річок більш 100 км. Понад тисяча з них безпосередньо впадає в Сіверський Донець.

Кисневий режим річок басейну Сіверського Донця є задовільним. Середньорічні концентрації розчиненого у воді кисню у 2014 р. знаходились у межах 6,09 – 13,7 мгО₂/дм³. Зниження вмісту кисню до 3 мгО₂/дм³ відмічено було у р. Сіверський Донець (міста Зміїв, Балаклея), р. Уди (м. Харків), р. Лопань.

Середньорічні концентрації основних забруднювальних речовин у воді Сіверського Дінця та його притоках складали: сполук міді – 2 – 34 ГДК, азоту нітритного – <1 – 12 ГДК, азоту амонійного – <1 – 11 ГДК, хрому шестивалентного – 2 – 10 ГДК, мангану – 1 – 8 ГДК, сполук цинку – 1 – 6 ГДК, сполук заліза загального – <1 – 2 ГДК, фенолів – 1 – 3 ГДК. Вміст нафтопродуктів не перевищував встановлені ГДК. Зафіксовані максимальні концентрації азоту амонійного з перевищенням ГДК у 18 разів та азоту нітритного – у 30 разів на р. Уди в районі м. Харкова, сполук міді – у 34 рази на р. Бахмут – м. Артемівськ, мангану – у 30 разів – на р. Уди – смт Есхар [7].

У порівнянні з 2013 р. у пунктах р. Сіверський Донець – с. Огірцеве, м. Ізюм, м. Балаклея та на річках Оскіл, Уди (сmt Есхар) знизився рівень забруднення води сполуками цинку. Відмічено незначне покращення якості води за рахунок зниження вмісту сполук мангану у р. Сіверський Донець (с. Огірцеве, міста Ізюм, Балаклея) р. Лопань, р. Харків, сполук заліза загального – у р. Уди в районі м. Харкова.

2 ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БАСЕЙНОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Управління водними ресурсами є одним з пріоритетних напрямків державної екологічної політики України і розглядається як важливий чинник сталого розвитку суспільства [8].

На теперішній час адміністративно-територіальний принцип управління водними ресурсами не відповідає сучасним вимогам щодо покращення якості води та безпечного водокористування. Тому у більшості країн світу було проведено реформування та удосконалення процесу управління водними ресурсами.

Басейновий принцип управління водними ресурсами – це сучасний підхід до управління водними ресурсами, де основним суб'єктом управління виступає річковий басейн. У цьому випадку річковий басейн виступає як система із встановленими екологічними, соціальними та економічними зв'язками. Такий підхід до управління водними ресурсами надає можливість передбачити наслідки антропогенної діяльності для завчасного попередження екологічних та техногенних катастроф.

Басейновий принцип управління водними ресурсами визначає передумови та напрями створення в Україні сучасного механізму використання, охорони та відтворення водних ресурсів. Він відповідає найбільш ефективному міжнародному досвіду і надає змогу реалізувати стратегію державної екологічної політики, яка спрямована на запобігання виснаженню водних ресурсів, досягнення та підтримання доброї якості води.

Басейновий принцип управління визнано одним з ефективних методологічних засобів вирішення глобальних екологічних проблем водокористування, охорони вод і відтворення водних ресурсів. Такий принцип визначено з орієнтацією на функціональну управлінську (а не господарську) сферу басейнової діяльності. Об'єктом управління виступає

басейн річки з його діючою структурою водокористування, охорони вод і відтворення водних ресурсів, яку необхідно удосконалювати й розвивати.

Визначальними принципами розвитку басейнової системи управління є [9]:

- пріоритетність екологічної безпеки водокористування й водоспоживання, екологічної політики суб'єктів басейнового господарювання як найвищих галузевих, корпоративних, місцевих пріоритетів і вирішального фактору екологічного оздоровлення басейну річки, поліпшення якості питної води та сталого розвитку;
- басейнова узгодженість екологічної політики суб'єктів господарювання в басейновій системі управління, збалансованість їх політики водокористування й водогосподарської діяльності;
- самодостатність і самоокупність басейнової системи водокористування, охорони вод і відтворення водних ресурсів;
- еколого-економічна цілісність системи водокористування, охорони вод та відтворення водних ресурсів;
- забезпечення взаємодії суб'єктів басейнової системи управління на основі програмно-цільового методу управління, комплексного системного підходу і наявності Головного басейнового еколого-економічного координатора (Басейнової Ради);
- стандартизація процедур і процесу басейнового управління, нормалізація ієрархії відповідальності як гарантії ефективності басейнового управління й підсилення відповідальності за якість водних ресурсів і стан водних об'єктів басейну;
- гнучкість організаційно-правових структур і механізмів басейнової системи управління, здатних адекватно адаптуватися до зміни умов розвитку (політичних, економічних, законодавчих, результативних та інших);

- багатоваріантність механізмів еколого-інвестиційної діяльності та фінансування басейнових заходів;
- дієздатність механізму стимулювання ефективності басейнової системи управління і раціонального користування та відтворення водних ресурсів;
- наукова обґрунтованість управлінських рішень, освітянська підготовленість до їх здійснення;
- комплексність басейнової бази даних і ефективність зворотного зв'язку.

Стратегічною метою управління водними ресурсами за басейновим принципом є забезпечення басейнової збалансованості розвитку водного господарства, охорони вод і відтворення водних ресурсів на основі узгодженості правових засад і управлінських дій суб'єктів водокористування за басейновим принципом. Такі дії забезпечують стале водозабезпечення населення й галузей економіки якісною водою, впровадження перспективних технологічних нормативів використання водних ресурсів, запобігання шкідливій дії вод.

Одним з напрямів розвитку басейнового управління є створення та забезпечення функціонування такого фінансового механізму, який гарантував би безпосередній зв'язок між платою за водокористування і фінансуванням пріоритетних водоохоронних заходів у межах басейну.

Найкращі результати управління водами досягаються за умови існування простої, справедливої і зрозумілої для всіх системи встановлення, збирання та подальшого використання плати за забір і безповоротне споживання води та за скидання нормованих речовин із зворотною водою.

Розуміння необхідності вирішення водно-екологічних проблем шляхом впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами знайшло своє відображення у Законі України «Про основні засади державної екологічної політики до 2020 року», яким визначено, що система державного

управління в галузі охорони вод потребує невідкладного реформування у напрямі переходу до інтегрованого управління водними ресурсами [9].

Саме тому на даному етапі Державне агентство водних ресурсів України в межах компетенції впроваджує басейновий принцип управління водними ресурсами, який ґрунтується на засадах пріоритетності економічної безпеки водокористування; економічної цілісності, самодостатності і самоокупності водогосподарської і природоохоронної діяльності; взаємодії територіальних і галузевих суб'єктів управління.

На практиці це означає зміну методів управління, шляхом залучення в процес прийняття управлінських рішень заінтересованих сторін, водокористувачів усіх рівнів (взаємодія територіальних та центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів обласних держадміністрацій, науково-дослідних установ, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян).

Держводагентство України в межах компетенції впроваджує заходи щодо інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом шляхом створення басейнових управлінь.

Основним завданням басейнових управлінь водних ресурсів є [9]:

- забезпечення державного управління водними ресурсами;
- реалізація державної політики у сфері використання, збереження та відтворення поверхневих вод, забезпечення потреб населення та галузей економіки водними ресурсами;
- розв'язання водогосподарських і екологічних проблем на території басейну.

Як свідчить європейський досвід впровадження інтегрованих підходів, управління водними ресурсами здійснюється шляхом розробки плану управління річковим басейном, який являється основним засобом удосконалення і підтримки обґрунтованого менеджменту водних ресурсів, та передбачає активне залучення усіх заінтересованих сторін у цей процес.

Важливим етапом впровадження басейнового принципу управління водними ресурсами є розробка плану управління річковим басейном для окремих суббасейнів, а також проведення гідрографічного районування території басейну для виділення меж суббасейнів. Усі ці розробки здійснюються за основи ГІС-технологій, які розробляються та впроваджуються у басейнових та обласних управліннях водних ресурсів, але потребують нормативно-правового забезпечення (супроводу).

Як елемент інтегрованого управління річковим басейном, при Держводагентстві та в усіх основних басейнах річок створені і працюють спеціальні Міжвідомчі комісії по вставленню режимів роботи водогосподарських систем та каскадів водосховищ. Діяльність Міжвідомчих комісій особливо важлива в маловодних регіонах України.

На сьогоднішній день запропоновано нову модель управління водними ресурсами, яка полягає в тому, що центр ваги управління переноситься на Басейнову Раду річки, яка формується з представників державної і місцевої влади водокористувачів, науковців, громад і яка розробляє напрями водної політики в басейні, виробляє виконавчі документи, затверджує оперативні та стратегічні (довгострокові) плани, ставки платежів за різні види водокористування тощо.

Крім того, Басейнові Ради розглядають питання щодо покращення якісного стану водних ресурсів, наведення порядку у користуванні землями водного фонду, визначення основних пріоритетних напрямків роботи.

Басейнова Рада по своїй суті має консультативно-дорадчий статус. Це означає, що вона не володіє владно-розпорядними повноваженнями, наприклад, не може затверджувати нормативно-правові документи, видавати дозволи (ліцензії), здійснювати контрольню діяльність, розпоряджатися державним майном. Даний орган, перш за все, покликаний розробляти й приймати рекомендації для учасників Басейнової Угоди. У багатьох випадках склад Басейнової Ради може бути ширше за склад

учасників Басейнової Угоди, тому його консультативно-дорадчі функції можуть не обмежуватися тільки учасниками Угоди.

До основних функцій Басейнової Ради належать [9]:

- прийняття рішень в галузі управління водними ресурсами в межах басейну;
- вироблення політичних принципів з використання водних ресурсів в межах басейну;
- реалізація і адаптація плану управління басейном;
- визначення плану заходів для реалізації схеми розвитку басейну;
- вирішення конфліктів водокористувачів.

Результати роботи Басейнових Рад свідчать про позитивні зрушення у вирішенні водно-екологічних проблем басейнів річок.

Реформування державної системи управління водними ресурсами є довгостроковим процесом, який потребує впровадження відповідних рис басейнової системи управління [9, 10]:

- 1) самодостатність – органи управління мають усі важелі управління і забезпечують самовідтворювальний розвиток системи;
- 2) науково обґрунтоване використання сучасних інструментів юридичного, адміністративного, економічного і технічного регулювання;
- 3) повна відповідність вимогам ринкової економіки і використання її механізмів;
- 4) демократизм і прозорість діяльності всіх ланок системи;
- 5) участь усіх верств суспільства в ухваленні управлінських рішень;
- 6) рішення, які ухвалюють, перебувають під постійним контролем громадськості, неурядових організацій, водокористувачів;
- 7) повна відповідальність за стан водних об'єктів у межах басейну та задоволення потреб водокористувачів.

Лише система управління, якій притаманні ці риси, може створювати умови для сприятливих умов водозабезпечення всіх учасників водогосподарського комплексу із збереженням басейнової екосистеми.

Фінансування заходів щодо поліпшення екологічного стану водних ресурсів, удосконалення технологій використання вод, а також фінансування заходів, спрямованих на раціональне використання водних ресурсів, їх охорону і відтворення, утримання органів управління та інше, має здійснюватись за рахунок водокористувачів.

Для забезпечення ефективної роботи управлінь необхідно виконувати такі завдання [9]:

- впроваджувати ефективні, узгоджені з міжнародними угодами та європейським законодавством механізмів водокористування, ефективного комплексного підходу до інтегрованого управління басейнами річок;
- проводити безперервний моніторинг та дослідження стану водного середовища;
- узгоджувати інтереси і дії суб'єктів управління водними ресурсами для поліпшення екологічного стану регіону;
- виконувати регулярний збір, аналіз, обмін і розповсюдження інформації про стан водних ресурсів і екосистем.

Завдяки ефективному запровадженню басейнового управління водними ресурсами з'явиться можливість спочатку стабілізувати, а згодом покращити екологічний стан водних об'єктів та зменшити їх забруднення, що сприятиме відновленню природно-екологічного стану водних екосистем, які є основою питного водопостачання.

Басейновий принцип, реалізований на еколого-економічних засадах, надає змогу досягти головної мети – забезпечити Україну водою високої якості і в достатніх для неї обсягах.

З ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИМОГИ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Екологічне законодавство Європейського Союзу (ЄС) розвивалося протягом більш як 30 років та нараховує близько 300 законодавчих актів, серед яких директиви, регламенти, рішення, рекомендації, повідомлення та інші політичні документи.

Водні ресурси є однією з найбільш регульованих сфер законодавства ЄС про навколишнє середовище. Базуючись на необхідності фундаментального перегляду законодавчої бази з метою розроблення нової політики ЄС у галузі використання водних ресурсів, а також на підставі проведених консультацій з широким колом спеціалістів, Європейська економічна комісія запропонувала нову рамкову Водну директиву ЄС, яка була затверджена в 2000 р. і мала такі цілі [11]:

- 1) розроблення комплексної політики Співтовариства щодо використання водних ресурсів та її впровадження відповідно до принципу субсидіарності;
- 2) поширення сфери охорони водних ресурсів на всі води: як поверхневі, зокрема прибережні, так і підземні;
- 3) досягнення «належного стану» для всіх вод до визначеної дати та збереження цього стану, там де його вже було досягнуто раніше;
- 4) управління водними ресурсами річкових басейнів, ґрунтуючись на комбінованому підході встановлення граничних показників викидів і стандартів якості, з відповідними положеннями про координацію дій для міжнародних річкових басейнів, коли басейн річки розташований у більше ніж одній країні – члені ЄС, або коли він захоплює територію країн, що не є членами ЄС;

- 5) встановлення тарифів за користування водними ресурсами з урахуванням принципу відшкодування витрат і принципу стягнення плати із забруднювачів;
- 6) розширення участі громадян, залучених до захисту водних ресурсів;
- 7) удосконалення законодавства.

Основні законодавчі акти в сфері захисту та збереження водних ресурсів включають Директиви та Рішення, а також декілька міжнародних угод. Законодавча база включає саму Рамкову Водну Директиву 2000/60/ЄС (змінена та доповнена Рішенням № 2455/2001/ЄС), що встановлює законодавчу базу для політики Співтовариства в галузі використання та збереження водних ресурсів, а також захисту континентальних поверхневих вод, прибережних і підземних вод з метою запобігання та зменшення забруднення, забезпечення стабільного використання води, охорони водного середовища, поліпшення стану водних екосистем та мінімізації негативних наслідків повеней і посух [12].

Ухвалення цієї рамкової Водної директиви в 2000 р. зробило раціональнішим законодавство Співтовариства в цій сфері завдяки тому, що вона замінила сім попередніх Директив, які стосувалися поверхневих вод, водного ареалу риб, молюсків і ракоподібних, підземних вод та викидів небезпечних речовин.

Якість води регламентується Директивою 76/160/ЄС щодо води для купання та Директивою 98/83/ЄС щодо якості води, призначеної для споживання людиною [11].

Контроль скидів здійснюється відповідно до Директиви 91/271/ЄС (змінена та доповнена Директивою 98/15/ЄС і відповідним Рішенням 93/481/ЄС) щодо обробки міських стічних вод та Директиви 91/676/ЄС щодо захисту вод від забруднення нітратами сільськогосподарського призначення [12].

Моніторинг і звітність здійснюється відповідно до Рішення 77/795/ЄС (змінене та доповнене Рішеннями 84/422/ЄС, 86/574/ЄС та 90/2/ЄС) щодо загальних процедур обміну інформацією [12].

Міжнародне законодавство включає в себе конвенції:

- про доступ до інформації, участь громадськості в ухваленні рішень і доступ до правосуддя з питань довкілля (1998 р.);
- щодо оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (1991 р.);
- щодо транскордонних водотоків і міжнародних озер (1992 р.);
- щодо басейнів річок (Дунай (1987 р.), Ельба (1990 р.), Одер (1996 р.), Рейн (1999 р.));
- Барселонська (1976 р.) зі змінами, доповненнями та протоколами;
- OSPAR (1992 р.) зі змінами та доповненнями;
- Боннська Угода про співпрацю у боротьбі із забрудненням Північного моря нафтопродуктами та іншими шкідливими речовинами (1983 р.);
- Гельсінська щодо Балтійського моря (1992 р.);
- Стокгольмська щодо стійких органічних забруднювачів (POPs), яка спрямована на знищення та мінімізацію виробництва, використання та викидів стійких органічних забруднювачів (2004 р.).

Ключовою вимогою європейського законодавства варто вважати положення про організацію басейнового управління водами, де повинні бути враховані економічні й екологічні аспекти. Обов'язковою умовою при цьому є недопущення подальшого погіршення стану водного об'єкта.

3.1 Зміст Водної Рамкової Директиви ЄС

Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2000 р. [11] встановлює рамки діяльності, пов'язаної із захистом усіх типів природних вод (включаючи внутрішні поверхневі води, перехідні води, прибережні та підземні води), що:

- запобігає подальшому погіршенню водних ресурсів, захищає та підвищує їх статус;
- сприяє сталому використанню води на основі довготермінового захисту водних ресурсів;
- має на меті посилення захисту та покращення водного середовища шляхом реалізації конкретних заходів, спрямованих на прогресуюче зменшення скидів, викидів та втрат пріоритетних забруднювальних речовин; повне або поступове припинення надходження до водних об'єктів небезпечних забруднювальних речовин;
- забезпечує прогресивне зменшення забруднення підземних вод та запобігання їх подальшому забрудненню;
- сприяє пом'якшенню наслідків повеней та посух.

В цілому Директива спрямована на досягнення природними водами доброго стану до 2015 р. В програмі прописано наступні строки впровадження [11]:

- до 2003 р. – ідентифікувати окремі річкові басейни у національних межах, віднести їх до окремих Районів Річкових Басейнів (РРБ) та визначити компетентні органи;
- до 2004 р. – здійснити характеристику районів річкових басейнів з точки зору тисків, впливів та економічних аспектів водокористування, включаючи створення реєстру захищених територій, які знаходяться у межах району річкового басейну;

- до 2006 р. – провести разом з Європейською Комісією інтеркалібрацію системи класифікації екологічного стану;
- до 2006 р. – створити мережу оперативного моніторингу;
- до 2009 р. – визначити на основі надійної, ефективної системи моніторингу та аналізу характеристик річкового басейну програму заходів для ефективного з точки зору фінансових ресурсів досягнення екологічних цілей Водної Рамкової Директиви;
- до 2009 р. – розробити та опублікувати Плани Управління Річковими Басейнами (ПУРБ) для кожного РРБ, включаючи присвоєння відповідного статусу істотно зміненим водним тілам;
- до 2010 р. – впровадити політику ціноутворення на воду з метою підвищення сталості водних ресурсів;
- до 2012 р. – зробити заходи програми діючими;
- до 2015 р. – впровадити програму заходів та досягти екологічних цілей.

Стаття 14 Директиви визначає, що країни-члени ЄС повинні заохочувати активне залучення усіх зацікавлених сторін до впровадження Директиви та розроблення планів управління річковими басейнами. Країни-члени ЄС також будуть інформувати та консультувати громадськість, включаючи користувачів, стосовно [11]:

- термінів та робочої програми розроблення планів управління річковими басейнами та ролі консультацій;
- загального огляду важливих з точки зору управління водними ресурсами проблем у річковому басейні;
- проекту плану управління річковим басейном.

Головна концепція, яка покладена в основу Водної Рамкової Директиви – це концепція інтеграції, яка вбачається ключем до управління захистом водних ресурсів у межах району річкового басейну [11]:

- інтеграція екологічних цілей – поєднання якісних та кількісних екологічних цілей з метою захисту особливо вразливих водних екосистем та забезпечення загального доброго статусу для інших типів вод;
- інтеграція всіх водних ресурсів – поєднання прісних поверхневих вод та підземних водоносних горизонтів, водно-болотних угідь, прибережних водних ресурсів на рівень водного басейну;
- інтеграція всіх водокористувачів, функцій та ступеней важливості у рамках єдиної політики, тобто сприйняття води як необхідної для навколишнього середовища, споживання людиною, економічного сектору, транспорту, дозвілля а також як соціального блага;
- інтеграція дисциплін, аналітики та експертних знань – поєднання гідрології, гідравліки, екології, хімії, ґрунтознавства, технології, інженерії та економіки з метою оцінки поточних тисків та впливів на водні ресурси та ідентифікації необхідних заходів для досягнення екологічних цілей Директиви найбільш оптимальним з точки зору фінансових ресурсів шляхом;
- інтеграція водного законодавства в рамках єдиної та взаємопов'язаної структури.

Вимоги деяких старих законодавчих актів (наприклад Рибної Директиви) були сформульовані у Водній Рамковій Директиві з позицій набагато сучаснішого екологічного розуміння. Після перехідного періоду ці старі Директиви будуть скасовані. Інші законодавчі акти (наприклад Нітратна Директива та Директива про міські стічні води) повинні бути скоординовані у тих розділах планів управління річковими басейнами, де вони є підґрунтям для розроблення програми заходів; Інтеграція всіх важливих аспектів управління та екологічних аспектів, які мають відношення до стійкого планування у річкових басейнах включаючи такі, що не входять до цілей Водної Рамкової Директиви – наприклад запобігання та захист від повеней; Інтеграція широкого кола заходів, включаючи ціноутворення та

економічні і фінансові інструменти, до загального управлінського підходу з метою досягнення екологічних цілей Директиви.

Програма заходів визначається у Планах Управління Річковим басейном, які розробляються для кожного району річкового басейну; Інтеграція усіх зацікавлених сторін та громадянського суспільства до процесу прийняття рішень шляхом забезпечення прозорості інформації, яка надається громадськості, та наданням рівних можливостей для залучення усіх зацікавлених сторін до розроблення планів управління річковими басейнами; Інтеграція всіх управлінських рівнів, що впливають на якість водних ресурсів та статус поверхневих вод (місцевого, регіонального, національного) з метою ефективного управління усіма типами водних об'єктів; Інтеграція управління водними ресурсами різних країн-членів для річкових басейнів, розташованих у межах декількох країн, які є дійсними або майбутніми членами Європейського Союзу.

Діяльність, що спрямована на впровадження Водної рамкової Директиви, на даний час здійснюється як у країнах-членах, так і у тих країнах, які є кандидатами до вступу до Європейського Союзу. Прикладами такої діяльності є консультації з громадськістю, розроблення національних Керівництв, пілотні проекти з оцінки конкретних елементів Директиви або всього процесу планування в цілому, обговорення інституційних рамок або започаткування дослідницьких програм, присвячених Водній Рамковій Директиві.

Головною метою цієї стратегії є забезпечення підтримки впровадження Водної Рамкової Директиви шляхом досягнення чіткого спільного розуміння та спрямованості на ключові її елементи. Головні принципи зазначеної спільної стратегії включають [11]:

- обмін та інтеграцію всіх водокористувачів, функцій та ступеней важливості у рамках єдиної політики, тобто сприйняття води як необхідної для навколишнього середовища, споживання людиною,

економічного сектору, транспорту, дозвілля а також як соціального блага;

- інтеграцію дисциплін, аналітики та експертних знань – поєднання гідрології, гідравліки, екології, хімії, ґрунтознавства, технології, інженерії та економіки з метою оцінки поточних тисків та впливів на водні ресурси та ідентифікації необхідних заходів для досягнення екологічних цілей Директиви найбільш оптимальним з точки зору фінансових ресурсів шляхом;
- інтеграцію водного законодавства в рамках єдиної та взаємопов'язаної структури.

Плани управління річковими басейнами повинні містити підґрунтя для розроблення програми заходів щодо [11]:

- інтеграції всіх важливих аспектів управління та екологічних аспектів, які мають відношення до стійкого планування у річкових басейнах включаючи такі, що не входять до цілей Водної Рамкової Директиви – наприклад запобігання та захист від повеней;
- інтеграції широкого кола заходів, включаючи ціноутворення та економічні і фінансові інструменти, до загального управлінського підходу з метою досягнення екологічних цілей Директиви. Програма заходів визначається у Планах Управління Річковим басейном, які розробляються для кожного району річкового басейну;
- інтеграції усіх зацікавлених сторін та громадянського суспільства до процесу прийняття рішень шляхом забезпечення прозорості інформації, яка надається громадськості, та наданням рівних можливостей для залучення усіх зацікавлених сторін до розроблення планів управління річковими басейнами;
- інтеграції всіх управлінських рівнів, що впливають на якість водних ресурсів та статус поверхневих вод (місцевого, регіонального,

національного) з метою ефективного управління усіма типами водних об'єктів;

- інтеграції управління водними ресурсами різних країн-членів для річкових басейнів, розташованих у межах декількох країн, які є дійсними або майбутніми членами Європейського Союзу.

В контексті даної спільної стратегії впровадження був заснований ряд робочих груп та здійснена низка спільних заходів, спрямованих на розроблення та оцінювання юридично необов'язкового Керівництва. Група стратегічної координації здійснює нагляд за діяльністю цих робочих груп та звітує безпосередньо керівникам з водних проблем Європейського Союзу та Комісії, які грають роль загального органу із прийняття рішень до Спільної Стратегії Впровадження.

Водна Рамкова Директива (ВРД) дозволяє країнам-членам ЄС за певних обставин присвоювати статус «істотно змінених» поверхневим водним тілам, які були фізично змінені внаслідок діяльності людини. У випадку, якщо конкретне використання таких водних тіл (наприклад навігація, гідроенергетика, водопостачання або захист від повеней), або в більш широкому розумінні – «водного середовища» – може опинитись під суттєвим впливом заходів, спрямованих на їх відновлення для досягнення доброго екологічного стану, та якщо інші природоохоронні заходи, кращі з технічної та фінансової точок зору не можуть бути задіяними, тоді таким водним тілам може бути присвоєний статус «істотно змінених» і екологічною ціллю є добрий екологічний потенціал.

3.2 Світовий досвід щодо впровадження басейнового принципу

Досвід багатьох країн свідчить, що басейновий принцип є найбільш ефективним підходом до управління водними ресурсами. Перехід до басейнової моделі управління водними ресурсами – досить складний і тривалий процес. Він розпочинається з визначення водної політики,

створення правової бази і системи фінансування. Подальший розвиток управління водними ресурсами за басейновим принципом приведе до інтегрованого управління водними ресурсами.

Інтегроване управління водними ресурсами – це, процес, що сприяє скоординованому розвитку та управлінню водними, земельними та пов'язаними з ними ресурсами, для підвищення результативності економічного та соціального добробуту на принципі справедливості без компромісу для сталого розвитку важливих екосистем [13, 14].

Даний принцип формує комплексний підхід до досягнення консенсусу і компромісів між конкурентними потребами у водних ресурсах різних секторів суспільства і зацікавлених груп на всіх рівнях, а також досягнення рівності й справедливості у користуванні водними ресурсами різних країн.

Відомі сьогодні басейнові системи співпраці мають довгу і повну проблем історію. Так, для створення сучасного басейного управління водними ресурсами, австралійській Комісії басейну Мюррей-Дарлинг, потрібно було майже 80 років до початку функціонування системи, оскільки штати в межах басейну відмовлялись передавати права на свою частину водних ресурсів Комісії. Схожа ситуація мала місце на річці Рейн, коли вона стала стічною канавою Європи, загрожуючи здоров'ю і економіці регіону, до того часу як не був заключний договір між країнами басейну про спільні дії. В США було потрібно 50 років до втручання Конгресу для підписання договору в 1997 р. про спільне управління системою річок на південному сході США [13].

Одним з перших досвідів в світі по реалізації гідрографічного принципу управління був здійснений в Іспанії на основі концепції змішаного органу – асоціації, що об'єднувала загальні інтереси держави і водокористувачів. Ця ідея офіційної незалежності від державної адміністративної системи при групуванні національних територій, що розділяли загальну гідрографію. Стала початковою точкою створення Гідрографічних конфедерацій (Басейнових організацій). Водні басейнові

конфедерації в Іспанії були законодавчо оформлені Королівським наказом від 5 березня 1926 р., якій чітко визначив систему управління водними ресурсами країни. Конфедерації розробили плани використання водних ресурсів з урахуванням інтересів різних водокористувачів в кожному басейні. Згідно зі ст. 19 Водного закону Іспанії, управління водними ресурсами здійснюється Басейновими водогосподарськими організаціями. Вони є органами з власним юридичним статусом. Що відрізняється від державного, підпорядковані Міністерству навколишнього середовища. В зв'язку з цим, басейн ріки, потрібно вважати територією, що є неподільною [13].

Досить цікавою є система управління водними ресурсами у Франції, що функціонує з 1964 р. Управління покладено на Міністерство навколишнього середовища. Функції регулювання водокористування та екологічного інспектування виконують урядові органи, а технічні питання управління водними ресурсами й питання політичного й економічного характеру увійшли до компетенції Комітету річкового басейну(басейнова рада) і Водного агентства, які існують у кожному з 6 річкових басейнів (водогосподарських районів).

Дана система управління базується на трьох основних принципах [13]:

1. Юридичне закріплення децентралізації. Цей принцип гарантує для кожного автономного гідрографічного басейну таку організацію всіх зацікавлених в водопостачанні і відповідальних за його реалізацію сторін, що дозволяє на місцевому рівні вирішувати конфлікти інтересів між промисловістю, іригацією, рибним господарством, комунальними адміністраціями, асоціаціями і місцевим населенням. Ключові рішення приймаються всередині басейнових організацій.
2. Вода – загальне багатство суспільства. Всі люди відповідальні за користування водою і вода має вартість, оскільки вона повинна бути очищена і доставлена до споживача, що вимагає певних затрат.

3. Вода платить за воду. Французька система базується на тому, що водокористувачі повинні повністю покривати затрати, необхідні для інвестування в розвиток водогосподарської інфраструктури і її експлуатації.

Французький досвід є прикладом організації чітко функціонуючої організації, що об'єднує всі зацікавлені сторони в безконфліктному управлінні водними ресурсами в рамках гідрографічного басейну. Басейнові організації виконують не тільки функції планування і регуляції, а й контролюють виконання функцій. В Франції створена унікальна система фінансування всіх необхідних функцій з питань охорони на навколишнього середовища, за принципом «забруднювач-платить».

Впровадження інтегрованого управління в Центральній Азії розпочалось у 1956 р. Система інтегрованого управління водними ресурсами заснована на наступних ключових принципах [13, 15]:

- 1) управління водними ресурсами здійснюється в межах гідрографічних границь, в відповідності з морфологією конкретного басейну річки;
- 2) управління передбачає врахування і використання всіх видів водних ресурсів;
- 3) взаємопов'язаність усіх видів водокористувачів і всіх учасників процесу управління водними ресурсами в організації по горизонталі між галузями і по вертикалі між рівнями водогосподарської ієрархії;
- 4) суспільна участь не тільки в управлінні, але й у фінансуванні, підтримці, плануванні і розвитку водогосподарської інфраструктури;
- 5) пріоритет природних вимог в діяльності водогосподарських органів;

- 6) націленість на водо збереження і боротьбу з непродуктивними втратами води, управлінням попитом на воду, разом з управлінням ресурсами;
- 7) інформаційне забезпечення, відкритість і прозорість системи управління водними ресурсами;
- 8) економічна і фінансова стабільність управління.

Досить важливими є досвід впровадження інтегрованого управління водними ресурсами в Буркіна-Фасо, що почала впровадження системи управління водним сектором у 1995 р. [13]:

1. Політична воля вищої влади повинна бути продемонстрована на ранній стадії процесу реформ.
2. Реформи здійснює відповідальне міністерство, яке бере участь у всіх заходах.
3. Процес планування повинен доповнюватись обміном інформації зі всіма зацікавленими сторонами, технічними і фінансовими партнерами.
4. В процес інтегрованого управління водними ресурсами повинні бути включені дослідження інституційної реформи.
5. Необхідно вивчати і адаптувати до національних умов принципи інтегрованого управління водними ресурсами.

Приклади іноземних країн в управлінні водними ресурсами показують загальні переваги такого підходу, особливо враховуючи динаміку водних відносин:

1. При введенні єдиної керуючої організаційної структури в комплексній гідрографічній системі, водокористування приводиться до вимог користування водою.
2. Система погоджених правил визначає права, обов'язки і відповідальність кожного водокористувача і, в той же час, організовує поділ води і внесок в експлуатацію системи.

3. Існує загальне розуміння, що така узгодженість є вигідною для всіх, тобто середній дохід кожного водокористувача вище, коли всі водокористувачі співпрацюють, а не конкурують.

4 ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БАСЕЙНОВОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ

В Україні все ще зберігається тенденція зосередження функцій екологічного й господарського управління водою в руках держави. В умовах переходу України до ринкових відносин роль держави в господарському управлінні поступово зменшується, поступаючись місцем приватній ініціативі.

Відповідно до чинного законодавства України спеціально уповноважені органи, що здійснюють державне управління в галузі використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів, - це центральні органи виконавчої влади: з питань охорони навколишнього природного середовища, з питань водного господарства, з питань геології й використання надр, їхні органи на місцях та інші органи. Така система управління має в основному галузеву й адміністративно-територіальну (а не басейнову) спрямованість і недосконалий та незбалансований механізм водокористування, охорони вод і відтворення водних ресурсів.

При відсутності єдиного державного органу басейнового управління, що відповідає за стан водних об'єктів у басейні, право такого управління законом надано великій кількості державних органів, для яких воно не є головним обов'язком. Внаслідок цього спостерігається паралелізм і дублювання при здійсненні ряду функцій управління. Тому існуюча в Україні система екологічного управління водами вимагає істотного поліпшення [14].

Необхідність впровадження принципів басейнового управління в Україні знайшла своє відображення у Водному кодексі України і Законі Верховної Ради України від 17 січня 2002 р., яким було затверджено Загальнодержавну програму розвитку водного господарства України [16].

Створені перші басейнові управління водних ресурсів (Дніпровське, Сіверсько-Донецьке, Південно-Бузьке) не займалися питаннями управління річковими басейнами, оскільки головну увагу вони приділяли питанням використання води, розвитку інфраструктури і моніторингу (кількісного та якісного) водних ресурсів в місцях забору та скиду води.

Певні кроки щодо подолання даної ситуації було здійснено впродовж останніх десяти років. Зокрема, в Законі України від 17.01.2002 р. № 2998-III, яким було затверджено «Державну програму розвитку системи управління водними ресурсами», підкреслювалася необхідність створення системи управління водними ресурсами та його планування за річковими басейнами та було передбачено створення організацій з управління річковими басейнами [17].

Прийняття Закону «Про державну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. № 1629-IV свідчило про те, що Україна взяла на себе зобов'язання слідувати принципам, викладеним у Водній Рамковій Директиві [18].

Паралельно зі створенням нових басейнових управлінь (у 01.01.2013 р. їх нараховується 10 – Дніпровське, Деснянське, Дністровсько-Прутське, Дунайське, Західно-Бузьке, Кримське, Сіверсько-Донецьке, рік Південний Буг, Тиса та Рось), відбувалося їх перетворення в структури з управління річковими басейнами та його перепланування в контексті Водної Рамкової Директиви ЄС.

У водному законодавстві України визначено лише принципи, у відповідності з якими має здійснюватися управління водними ресурсами в контексті басейнів річок, але в ньому не вказано способи реалізації такого управління. Тому, для забезпечення роботи басейнових управлінь стосовно питань, пов'язаних з розробкою планів управління басейнами було створено Басейнові ради. До складу цих рад входять представники обласних рад та адміністрацій, представники відповідних державних

органів на обласному рівні, представники водокористувачів, громадських організацій та наукових установ [19].

У прийнятому 21.12.2010 р. Верховною Радою України Законі «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» № 2818-VI зазначається, що «система державного управління в галузі охорони вод потребує невідкладного реформування у напрямі переходу до інтегрованого управління водними ресурсами». Серед основних завдань щодо поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки населення передбачається «реформування системи державного управління в галузі охорони та раціонального використання вод шляхом впровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом» [20].

У відповідності зі Стратегією, Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням № 577-р від 25.05.2011 р. затвердив «Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011 – 2015 рр.» [21], в якому передбачається впродовж 2012 – 2013 рр. розроблення та затвердження планів управління басейнами річок Тиси і Дунаю, а також проведення наукових досліджень з метою підготовки планів управління басейнами річок Дністра, Прута і Сірету, Південного та Західного Бугу, Сіверського Донця.

Важливим кроком у розвитку законодавчої бази стосовно управління водними ресурсами в Україні стало прийняття 24.05.2012 р. Верховною Радою України «Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну Дніпра на період до 2021 р.» [8], якою передбачається, серед іншого, впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, розроблення та виконання планів управління басейнами річок, застосування економічної моделі цільового фінансування заходів у басейнах річок, утворення басейнових рад річок, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів.

У 2016 р. до Водного кодексу України внесено зміни щодо впровадження принципів басейнового управління водними ресурсами, а саме щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом [23].

На законодавчому рівні визначено що гідрографічною одиницею в Україні є район річкового басейну [23]. Всього в Україні встановлено 9 районів річкових басейнів:

- район басейну річки Дніпро;
- район басейну річки Дністер;
- район басейну річки Дунай;
- район басейну річки Південний Буг;
- район басейну річки Дон;
- район басейну річки Вісла;
- район басейну річок Криму;
- район басейну річок Причорномор'я;
- район басейну річок Приазов'я.

У межах встановлених районів річкових також можуть виділятися суббасейни.

Плани управління річковими басейнами розробляються та виконуються з метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, у встановлені строки. Основними елементами планів управління річковими басейнами є [10, 23]:

1) загальна характеристика поверхневих та підземних вод району річкового басейну;

2) визначення основних антропогенних впливів на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, у тому числі від точкових та дифузних джерел;

3) визначення зон (територій), які підлягають охороні, та їх картування;

- 4) картування мереж моніторингу, результатів програм моніторингу, що виконуються для поверхневих вод (екологічний і хімічний), підземних вод (хімічний і кількісний), зон (територій), які підлягають охороні;
- 5) перелік цілей для поверхневих вод, підземних вод і зон (територій), які підлягають охороні, та строки їх досягнення;
- 6) економічний аналіз водокористування;
- 7) огляд виконання програм або заходів, включаючи шляхи досягнення визначених цілей;
- 8) повний перелік програм (планів) для району річкового басейну чи суббасейну, їх зміст та проблеми, які передбачено вирішити;
- 9) звіт про інформування громадськості та громадське обговорення проекту плану управління річковим басейном;
- 10) перелік компетентних органів влади;
- 11) порядок отримання інформації (у тому числі первинної) про стан поверхневих і підземних вод.

Водним кодексом України також встановлено, що Басейнова рада – це консультативно-дорадчий орган у межах території річкового басейну, утворений при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними.

Басейнова рада утворюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, для вироблення пропозицій та забезпечення узгодження інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну [20].

Рішення басейнових рад враховуються під час розроблення планів управління басейном та реалізації заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

До складу басейнових рад входять представники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших зацікавлених організацій, установ, підприємств та представники громадськості.

Типове положення про басейнові ради затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

4.1 Структура та завдання басейнових органів управління

Ключовим питанням передумови створення басейнової системи управління є створення для всього річкового басейну такого органу управління, який би включав до свого складу представників усіх верств суспільства, яких торкаються водні проблеми (як споживачів води, так і тих, хто відповідає за водозабезпечення).

Метою створення такого представницького органу є забезпечення на місцевому рівні вирішення будь-яких конфліктів інтересів, які можуть виникнути між промисловцями, аграріями, рибалками, урядовцями, членами громадських організацій і, зрозуміло, місцевим населенням. Прийняття й введення в дію рішень здійснюється на місцевому рівні басейновим органом, який при цьому має гарантувати підтримання необхідної якості води й достатність сформульованих для цього вимог. Одночасно цей орган має змогу фінансувати необхідні водоохоронні заходи.

З іншого боку, нерівномірність розподілу водних ресурсів в Україні вимагає запровадження механізму міжбасейнового їх перерозподілу й відповідної ланки управління, яка була вповноважена здійснювати такий перерозподіл.

Відповідно до вищевикладеного, необхідно створити при Кабінеті Міністрів України Національну (Державну) Водну Раду з узгоджувальними функціями. До складу Національної Водної Ради доцільно включити

уповноважених представників заінтересованих центральних органів виконавчої влади, Національної Академії наук України, уповноважених представників місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування обласного рівня, а також представників водокористувачів загальнодержавного рівня. З метою забезпечення парламентського контролю за рішеннями, що приймаються Національною Водною Радою, до її складу можливо включення, за їх згодою, представників Верховної Ради України [9].

Виконавчим органом такої Ради доцільно визначити уповноважений Кабінетом Міністрів України (за Європейським водним законодавством – компетентний орган) центральний спеціально уповноважений орган виконавчої влади, який може виступати як головним розпорядником коштів Державного бюджету, так і на державному рівні вирішувати питання перекидання води у маловодні регіони, розв'язувати спірні питання міжбасейнового перерозподілу водних ресурсів, організовувати й координувати виконання програм захисту від шкідливої дії вод, організаційно й фінансово забезпечувати експлуатацію водозахисних та протипаводкових гідротехнічних споруд загальнодержавного значення, готувати рішення Національної Водної Ради та регулювати взаємодію басейнових структур основної ланки басейнового управління водними ресурсами, представляти й захищати інтереси України в рамках міжнародних угод про взаємодію на транскордонних водах. На сьогодні такі функції в основному покладені на Держводагенство і частково, в межах функції екологічного контролю та розробки водно-екологічних програм, на Мінприроди [9].

Основним завданням сьогодні є розробка структури та функціональної схеми основної ланки басейнового управління, розподіл повноважень та завдань управлінських структур згідно з вертикаллю: Національна Водна Рада – басейнова Рада (комісія) – басейнове водне управління – обласні управління водного господарства.

Від імені держави право постійного користування природними водами в басейнах річок, включаючи землі водного фонду й гідротехнічні споруди, надається державним басейновим управлінням водних ресурсів, які створюються в системі Держводагенства України і є виконавчими органами Басейнових водних рад.

Безпосередня організація та здійснення заходів захисту від шкідливої дії вод, ще однієї з функцій Басейнових водних рад, покладається на обласні управління водного господарства, які також створюються в системі Держводагенства України і є виконавчими органами Басейнових водних рад.

До компетенції Басейнових водних рад слід віднести [14]:

- забезпечення взаємодії територіальних органів центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів обласних держадміністрацій, науково-дослідних установ Національної Академії Наук, підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян при вирішенні проблем використання й відтворення водних ресурсів, оздоровлення й охорони водних об'єктів у басейні;
- сприяння реалізації міжнародних програм і проектів та практична взаємодія з відповідними органами та установами, підприємствами й організаціями держав, що мають спільні з Україною річкові басейни;
- ради є головними басейновими координаторами і діють на громадських засадах.

До повноважень Басейнових управлінь водних ресурсів – виконавчих органів Басейнових водних рад – при цьому доцільно віднести розробку планів управління річним басейном.

Зазначений план повинен включати такі розділи [14]:

- Загальна характеристика басейну.
- Короткий опис негативних факторів, що впливають на стан вод.
- Нанесення на карту кордонів басейну.
- Перелік екологічних завдань.

- Складання балансу в басейні річки.
- Економічний аналіз використання води.
- Деталізація програм для районів річних басейнів, окремих рад басейнів тощо.
- Інформаційне забезпечення громадськості щодо планів управління водними ресурсами.
- Перелік компетентних органів виконавчої влади причетних до виконання завдань передбачених планом.

Кожний з елементів цього плану розробляється й погоджується з усіма учасниками комплексу управління водними ресурсами басейну.

Структура басейнового управління має відповідати завданням комплексного управління водними ресурсами та виконання заходів з охорони та раціонального використання водних ресурсів. Управління водними ресурсами річкового басейну заплановано здійснювати на основі басейнової угоди, яка є правовим документом і закріплює стосунки договірних сторін [14].

Басейнове управління водних ресурсів вибудовує відносини з усіма водокористувачами на основі платності всіх видів водокористування. Плата за водокористування включає плату за спеціальне користування водою й землями водного фонду.

Для визначення розміряв плати за спеціальне користування водою й землями водного фонду необхідно для всього басейну сформувати басейнову водогосподарську систему, яка б, з мінімальними сумарними затратами на інженерні й технологічні заходи з оздоровлення водних об'єктів та на інженерне відтворення водних ресурсів, задовольняла потреби всіх розміщених в басейні користувачів вод и і забезпечувала екологічно безпечні витрати і якість води в самих річках. Ці затрати повинні відшкодовуватися платним водокористуванням. Заходи по реалізації басейнової водогосподарської системи здійснює Басейнове управління водних ресурсів.

Басейнове управління водних ресурсів створює товарну продукцію – підготовлену до використання воду задовільної якості – і забезпечує необхідні режими водних об'єктів, прийом стічних вод, захист земель водного фонду від ерозії, підтоплення й затоплення, забруднення й засмічення.

Басейнове управління здійснює свою діяльність в умовах госпрозрахунку за рахунок плати за воду, що забирається з водогосподарських систем, і плати за надані послуги. Басейнове управління укладає угоди з водокористувачами і відшкодовує їм збитки за порушення умов угоди. Плата за воду і послуги, добровільні внески та іноземні інвестиції утворюють басейновий фінансовий фонд [9].

Водогосподарська діяльність повністю знімається з бюджетного фінансування. Інтереси власника водних ресурсів і водних об'єктів (державний бюджет) захищаються податками за рахунок відповідних відрахувань з прибуткової частини басейнового фінансового фонду Басейнового управління.

Отже, за виключенням цих податків до бюджету решта коштів басейнового фінансового фонду буде витратитись на реалізацію басейнової водогосподарської системи.

Формується замкнута система економічного стимулювання екосистемного й економічного водокористування, коли плата за водокористування стимулює економію води через освоєння водозберігаючих технологій і водоохоронних заходів. Наявність такої системи фінансування створює ситуацію, коли плата за воду не може бути використана на інші цілі, окрім водоохоронних, що не тільки оптимізує процедури планування й фінансування заходів по раціональному використанню й охороні вод, а й виключає інфляційні явища. Невидимі при бюджетному фінансуванні співвідношення між платою за воду й затратами на неї в умовах басейнового фінансування стають прозорими і контрольованими.

З басейнового фонду частково фінансується діяльність Центрального органа виконавчої влади з питань водного господарства в галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворення водних ресурсів.

До повноважень Обласних управлінь водного господарства як виконавчих органів Басейнових водних рад належить здійснення функцій замовника й розпорядника II порядку коштів на здійснення робіт по захисту від шкідливої дії вод, забезпечення технічної експлуатації захисних гідротехнічних споруд, регулювання та контроль за дотриманням (через структурні підрозділи – районні та міжрайонні управління водного господарства) договірних відносин стосовно платних послуг на подачу й відведення води для водокористувачів.

Основними завданнями басейнових органів управління є [9]:

1. Планування якості води в річці, тобто визначення мети функціонування і розвитку водоохоронного комплексу басейну, засобів її досягнення і дотримання, складання плану узгоджених заходів. Воно потребує моделювання водного об'єкта й тих дій, які впливають на його стан, прогнозування змін цього стану з урахуванням можливого управління. При цьому необхідна оцінка сучасного стану річки, встановлення вимог щодо цілей якості води, басейнове нормування стану вод з визначенням характеристик «вхід-вихід» для річок, які перегинають державні кордони, а також адміністративні межі областей.

2. Організація управління, яка поєднувала б адміністративно-територіальну структуру органів державного управління водами, басейновим розгляданням водоохоронних задач, починаючи з встановлення видів і місць водокористування і закінчуючи організацією господарського механізму водокористування в умовах ринкових відносин. Це вимагає створення організаційної структури басейнового управління та його організаційного забезпечення у вигляді відповідних правил, інструкцій та регламентів.

3. Регулювання водних відносин: юридичне адміністративне, економічне та технічне. Воно перш за все потребує створення необхідного нормативного

забезпечення у вигляді системи нормативно-правових та інших нормативних документів, які урахували б, з одного боку, конкретні гідрологічні та гідрохімічні умови, притаманні даному басейну річки, а з другого, – еколого-економічні та соціальні інтереси населення тих областей, які належать до цього басейну. Відповідно до прийнятих нормативів необхідно видавати дозволи на спеціальне водокористування, здійснювати інші заходи правового регулювання разом з заходами економічного, адміністративно-управлінського і технічного регулювання: стягнення зборів за водокористування, штрафів за порушення водного законодавства і компенсацій за збитки внаслідок забруднення води, обмеження скидів зворотної (стічної, скидної, дренажної) води аж до закриття підприємства, розробка і реалізація інвестиційних водоохоронних проектів та ін.

4. Контроль у процесі управління якістю води. Він передбачає басейновий моніторинг стану вод та забору з водних об'єктів свіжої води й скиду в них зворотної води, екологічну експертизу виробничих та інших споруд, що проектуються, технічних засобів, технології та матеріалів, які впливають на стан вод, а також оперативний контроль над виконанням управляючих рішень і екологічне інспектування.

5. Облік, тобто підбиття підсумків діяльності з управління за певний час. Тут має бути створено ефективну інформаційну систему, яка дозволяла б оперативно одержувати систематизовані дані, необхідні для коригування поточних планів і розробки програми дії системи управління якістю води на наступний період.

Найважливішими концептуальними положеннями системи управління водами є:

- законодавче запровадження принципу децентралізації;
- розглядання води, вилученої з водного об'єкту, «як товару»
- здійснення принципу «той, хто забруднює, має платити».

4.2 Типове положення про басейнову раду

Басейнова рада, що утворюється Держводагентством, є консультативно-дорадчим органом у межах території річкового басейну. У своїй діяльності вона керується Конституцією України, Водним кодексом України, міжнародними договорами України, законами та іншими нормативно-правовими актами України [24].

Рішення басейнової ради враховуються під час розроблення та виконання плану управління річковим басейном, реалізації заходів щодо раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Основними завданнями басейнової ради є [24]:

- вироблення пропозицій та забезпечення узгодження інтересів підприємств, установ та організацій у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів у межах басейну;
- сприяння забезпеченню інтегрованого управління водними ресурсами у межах території річкового басейну;
- забезпечення узгодження інтересів та координації дій заінтересованих сторін щодо управління водними ресурсами на території річкового басейну;
- сприяння співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, міжнародних організацій та експертів (за згодою) у забезпеченні досягнення «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, «доброго» хімічного та кількісного стану масивів підземних вод, а також «доброго» екологічного потенціалу штучних та істотно змінених масивів поверхневих вод у межах території річкового басейну;
- надання пропозицій до проекту плану управління річковим басейном;

- сприяння виконанню плану управління річковим басейном, державних, цільових, галузевих, міждержавних, регіональних і місцевих екологічних програм і проектів, що стосуються річкового басейну;
- сприяння розробленню та реалізації програм і проектів технічної допомоги, залученню інвестицій для виконання заходів, спрямованих на покращення екологічного стану річкового басейну;
- оцінка виконання плану управління річковим басейном.

Басейнова рада відповідно до покладених на неї завдань [24]:

- розглядає та схвалює проект плану управління річковим басейном;
- бере участь у заходах з реалізації плану управління річковим басейном;
- сприяє впровадженню ефективних економічних механізмів забезпечення реалізації плану управління річковим басейном;
- готує пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів плану управління річковим басейном;
- розглядає та схвалює річні звіти про виконання плану управління річковим басейном;
- сприяє здійсненню узгоджених дій для покращення екологічного стану річкового басейну;
- організовує взаємодію з питань, пов'язаних зі збором, регулярним обміном і поширенням екологічної, в тому числі водогосподарської, інформації у річковому басейні;
- розглядає питання щодо екологічного, кількісного та якісного стану водних ресурсів річкового басейну, аналізу й оцінки ризиків недосягнення покращення екологічного стану водних ресурсів річкового басейну та наслідків його змін для природних екосистем і

галузей господарства, а також прогнозу процесів, що впливають на якість водних ресурсів й обсяги водокористування;

- надає пропозиції щодо екологічних цілей плану управління річковим басейном та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- розглядає питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- надає пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;
- сприяє розвитку міжнародної співпраці у річковому басейні.

Басейнова рада має право [24]:

- схвалювати проект плану управління річковим басейном;
- брати участь у заходах з реалізації плану управління річковим басейном;
- надавати пропозиції щодо залучення коштів бюджетів різних рівнів та інвестицій для виконання заходів плану управління річковим басейном;
- схвалювати інформацію про хід виконання плану управління річковим басейном;
- надавати пропозиції щодо екологічних цілей плану управління річковим басейном та можливих відхилень від строків їх досягнення;
- розглядати питання водогосподарського балансу та соціально-економічного розвитку на території річкового басейну;
- надавати пропозиції щодо вжиття найважливіших (пріоритетних) заходів з екологічного оздоровлення річкового басейну та механізмів їх фінансування;

- отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;
- утворювати у своєму складі у разі потреби постійні або тимчасові робочі групи, комісії тощо;
- за необхідності залучати до роботи басейнової ради представників профільних організацій, установ, окремих спеціалістів та вчених (за згодою);
- організовувати проведення конференцій, семінарів, нарад та інших заходів;
- мати інші права відповідно до законодавства.

Басейнова рада здійснює свою діяльність у взаємодії з іншими басейновими управліннями водних ресурсів, Міністерством екології та природних ресурсів України, Держводагентством, місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, що здійснюють свої повноваження у межах річкового басейну, іншими заінтересованими організаціями, установами, підприємствами, громадськими об'єднаннями, органами міждержавної співпраці у транскордонних басейнах (там, де такі органи утворені).

До складу басейнової ради входять представники заінтересованих сторін (центральных та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, басейнових управлінь водних ресурсів, водокористувачів, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, що здійснюють свою діяльність у межах річкового басейну).

Басейнову раду очолює голова басейнової ради. Голова басейнової ради має одного заступника, який виконує функції голови у разі його відсутності.

Для забезпечення підготовки засідань, ефективної роботи та організації виконання прийнятих басейною радою рішень утворюється секретаріат – постійно діючий робочий орган басейнової ради. Секретаріат басейнової ради очолює виконавчий секретар, обраний басейною радою. Положення про секретаріат та його структура затверджуються басейною радою.

Склад басейнової ради формується зборами представників заінтересованих сторін. У випадку висування двох і більше кандидатур від одного органу, підприємства, установи, організації або об'єднання, вибір представника здійснюється шляхом рейтингового голосування.

Водокористувачі становлять не менше ніж 30 % чисельного складу басейнової ради.

Максимальна кількість представників однієї галузі в складі басейнової ради дорівнює кількості адміністративних областей, на території яких діє басейнова рада.

Якщо кількість кандидатур для включення до складу басейнової ради від однієї галузі перевищує максимальну кількість, передбачену цим пунктом, представництво до басейнової ради від цієї галузі визначається рейтинговим голосуванням.

Максимальна кількість представників громадськості у складі басейнової ради обчислюється із розрахунку не більше трьох представників громадськості від однієї адміністративної області. У разі ненадання трьох кандидатур від однієї з областей надлишкова квота рівномірно розподіляється між рештою областей.

Якщо кількість кандидатур для включення до складу басейнової ради від громадськості перевищує максимальну кількість, представництво до басейнової ради від громадськості визначається рейтинговим голосуванням.

Для формування складу басейнової ради Держводагентство визначає структурний підрозділ, відповідальний за підготовку зборів представників заінтересованих сторін, про що повідомляє заінтересовані сторони на своєму офіційному веб-сайті у розділі «Басейнові ради».

Кандидатури членів басейнової ради надаються заінтересованими сторонами за галузевим принципом, а також принципом рівного територіального представництва.

Персональний склад басейнової ради затверджується Держводагентством на підставі протоколу зборів представників заінтересованих сторін.

Члени басейнової ради здійснюють свої повноваження на громадських засадах. Строк дії повноважень члена басейнової ради становить 5 років. Вони мають право порушувати на її засіданнях будь-які питання, що належать до компетенції басейнової ради відповідно до положення про неї.

Повноваження члена басейнової ради автоматично припиняються з моменту припинення трудових відносин із заінтересованою стороною, яка його делегувала, або у разі позбавлення заінтересованою стороною, яка його делегувала, повноважень для участі в басейновій раді. Відомості про припинення повноважень члена басейнової ради, а також кандидатури нових членів відповідні заінтересовані сторони подають до секретаріату басейнової ради у десятиденний строк. Зміни до складу басейнової ради вносяться Держводагентством за поданням секретаріату басейнової ради протягом 15 робочих днів.

Голова та заступник голови басейнової ради обираються з числа членів басейнової ради шляхом голосування.

Голова басейнової ради [24]:

- затверджує порядок денний засідання басейнової ради, дату і місце його проведення;
- відкриває, веде і закриває засідання басейнової ради, виносить на розгляд і голосування питання й пропозиції, оголошує результати голосування, стежить за дотриманням регламенту та підписує протокол засідання;
- представляє басейнову раду в органах виконавчої влади різних рівнів, органах місцевого самоврядування, громадських

об'єднаннях, підприємствах, установах й організаціях, органах міждержавної співпраці у транскордонних басейнах;

- організовує роботу секретаріату басейнової ради.

Басейнова рада визначає та затверджує регламент своєї роботи, приймає у межах своїх повноважень рішення та організовує їх виконання.

Основною формою роботи басейнової ради є її засідання. Басейнова рада провадить свою діяльність відповідно до затверджених нею планів і напрямів роботи.

Засідання басейнової ради проводяться за необхідності, але не менше ніж два рази на рік. Засідання басейнової ради проводяться на території річкового басейну. Таки засідання є правомочним, якщо на ньому присутні більше половини її членів та відкритими.

Позачергове засідання басейнової ради може скликатися за ініціативою голови, його заступника або Голови Держводагентства.

Дата, місце та проект порядку денного засідання басейнової ради визначаються на попередньому засіданні басейнової ради та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держводагентства, а також на веб-сайті відповідного басейнового управління водних ресурсів у розділі «Басейнові ради» не пізніше ніж за 10 робочих днів до засідання басейнової ради.

Рішення басейнової ради оформляються протоколами її засідань, що підписуються головуючим на засіданні, направляються членам басейнової ради та оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держводагентства у розділі «Басейнові ради», а також на веб-сайті відповідного басейнового управління водних ресурсів.

Рішення басейнової ради приймаються відкритим голосуванням простою більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні, та реалізуються шляхом видання відповідного наказу Держводагентства.

Басейнова рада інформує про свою роботу шляхом розміщення на офіційному веб-сайті Держводагентства, а також на веб-сайті відповідного

басейнового управління водних ресурсів у розділі «Басейнові ради» річного плану роботи басейнової ради, складу постійних та тимчасових робочих органів басейнової ради, прийнятих рішень, протоколів засідань, щорічних звітів про свою роботу тощо.

ВИСНОВКИ

Територія України вкрита густою мережею річок, більшість яких належить до басейнів Чорного, Азовського та Балтійського морів. Усього в Україні нараховується понад 71000 річок та струмків, 69 тис. з яких мають довжину до 10 км, загальним стоком більше 87 км³/рік. Безпосередньо на території України формується 52,4 км³ стоку, інша частина надходить із суміжних областей. Розподіл річок по території України дуже нерівномірний. Найбільш густою річковою мережею відрізняється західна частина, особливо – басейн р. Дністер, найменш густою – південна, степова частина, де місцями водотоки цілком відсутні. Значна частина водних ресурсів, які використовуються, припадає на поверхневі води – річки та озера. Частка поверхневих вод у загальному обсязі водоспоживання перевищує 80 %, до 10 % надають підземні води.

Вся річкова мережа України належить до дев'яти основних гідрологічних басейнів: басейн р. Дніпра; басейн р. Сіверського Дінця; басейн р. Дністра; басейн р. Південного Бугу; басейн р. Дунаю; басейн малих річок Причорномор'я; басейн малих річок Криму; басейн малих річок Приазов'я; басейн р. Вісли.

Основною задачею водного господарства є забезпечення водою населення та всіх галузей економіки. На сьогодні водогосподарський комплекс України має суттєві організаційні недоліки. Управляють, фінансують і технічно оснащують його різні міністерства, агентства і служби, та комунальні підприємства місцевих органів влади. Розгалужена сіть управлінських структур вносить певну неузгодженість в питаннях раціонального використання і охорони водних ресурсів та не забезпечує належного порядку у водокористуванні.

Водною Рамковою Директивою ЄС від 23.10.2000 р. передбачено, що основною одиницею управління є басейн водного об'єкта. Водний кодекс

України (ст. 13) також декларує, що державне управління в галузі використання і охорони вод здійснюється за басейновим принципом. В сучасних умовах управління водогосподарським комплексом в басейнах річок характеризується наявністю складної системи галузевих, відомчих і місцевих функцій та структур державного управління, що мають переважно галузеву і адміністративно-територіальну орієнтацію, неефективний і незбалансований механізм регулювання водних відносин.

Інтегроване управління водними ресурсами засновано на обліку всіх видів водних ресурсів в межах гідрографічної межі, яка пов'язує інтереси різних галузей водокористування, залучає всі зацікавлені сторони для прийняття управлінських рішень, сприяє ефективному використанню природних ресурсів. Методологія інтегрованого підходу координує управління водними ресурсами в різних секторах економіки або зацікавлених групах. Він вимагає від управлінських органів включення в процеси розробки національної екологічної політики та законодавчої бази більш досконалої системи управління та більш ефективної інституційної та регулюючої структури, що забезпечує оптимальні рішення. Набір інструментів, таких як соціальна та екологічна оцінка, економічні показники та система моніторингу, збору і обміну інформацією, повинні підтримувати цей процес.

Закон України “Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” від 21.12.2010 р. № 2818-VI передбачає, що одним з основних завдань є реформування системи державного управління в галузі охорони та раціонального використання водних ресурсів шляхом впровадження інтегрованого управління за басейновим принципом.

Важливим кроком переходу до інтегрованого управління водними ресурсами стало прийняття Закону України “Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпра на період до 2021 року” від 24.05.2012 р. № 4836-VI. Програмою передбачається впровадження системи

інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, розроблення та виконання планів управління басейнами річок, утворення басейнових рад, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водними ресурсами в структурі Держводагентства України.

Управління водними ресурсами є одним з пріоритетних напрямків державної політики України і розглядається як важливий чинник сталого розвитку суспільства. Певна обмеженість у водних ресурсах в Україні вимагає втілення таких засад управління, комплексного використання та охорони вод, які б відповідали сучасним вимогам. Така задача реалізується через впровадження басейнового принципу управління водними ресурсами, яке вже впроваджено в ЄС. Басейновий принцип передбачає: моніторинг якості та кількості води; оцінку потреб суспільства у воді та вплив діяльності людини на водні басейни; установлення цілей; розробку програм, спрямованих на досягнення цілей; відкритість, консультації з громадськістю для прийняття рішень; моніторинг і звітність про виконання Директиви.

На теперішній час в Україні функціонує 9 басейнових управлінь водних ресурсів, які реалізують державну водну політику в басейнах річок Дніпра, Дністра, Дунаю, Південного Бугу, Дону, Вісли (Західного Бугу та Сяну), Криму, Причорномор'я, Приазов'я. Основним завданням басейнових управлінь водних ресурсів є: забезпечення державного управління водними ресурсами, реалізація державної політики у сфері використання, збереження та відтворення поверхневих вод, забезпечення потреб населення та галузей економіки водними ресурсами, розв'язання водогосподарських і екологічних проблем на території басейну.

Для забезпечення ефективної роботи басейнових управлінь необхідно:

- впроваджувати ефективні, узгоджені з міжнародними угодами та європейським законодавством механізмів водокористування, ефективного комплексного підходу до інтегрованого управління басейнами річок;

- проводити безперервний моніторинг та дослідження стану водного середовища;
- узгоджувати інтереси і дії суб'єктів управління водними ресурсами для поліпшення екологічного стану регіону;
- виконувати регулярний збір, аналіз, обмін і розповсюдження інформації про стан водних ресурсів і екосистем.

Запровадження басейнового управління водними ресурсами забезпечить можливість стабілізувати та покращити екологічний стан водних водних об'єктів та зменшити їх забруднення, сприятиме відновленню природно-екологічного стану водних екосистем, які є основою питного водопостачання.

Басейновий принцип, реалізований на еколого-економічних засадах, надасть змогу досягти головної мети – забезпечити Україну водою високої якості і в достатніх для неї обсягах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання: Монографія / К.: Віпол, 2000. 376 с.
2. Справочник по водным ресурсам / [под ред. Б.И. Стрельца]. К.: Урожай, 1987. 340 с.
3. Клименко В.Г. Гідрологія України: Навчальний посібник для студентів-географів / Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 124 с.
4. Яцик А.В. Водне господарство в Україні / За ред. А.В. Яцика, В.М. Хорєва. / К.: Генеза, 2000. 504 с.
5. Хвесик М.А. Водні ресурси на рубежі ХХІ ст.: проблеми раціонального використання, охорони та відтворення / За ред. академіка УЕАН, д.е.н., проф. М.А. Хвесика. / К.: РВПС України НАН України, 2005. 564 с.
6. Яцик А.В., Бишовець Л.Б., Богатов Є.О. та ін. Малі річки України: Довідник / За ред. А.В. Яцика. / К.: Урожай, 1991. 296 с.
7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. / К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д.С. 2016. 350 с. URL: <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/NacDopovid2014.pdf> (дата звернення 10.11.2017).
8. Камінська Т.В. Особливості управління водними ресурсами за басейновим принципом // Економіка : зб. наук. пр. / Рівне: НУВГП, 2011. № 3 (55). С. 115.
9. Сташук В.А., Яцик А.В. До питання водної політики в Україні на принципах басейнового управління водними ресурсами / Економіка: зб. наук. пр. Рівне: НУВГП, 2007. № 4 (40). С. 170.
10. Ромашенко М.І., Михайлов Ю.О., Лютницький С.М., Даниленко Ю.Ю. Удосконалення інтегрованого управління водними ресурсами України

- за басейновим принципом / Меліорація і водне господарство. 2011. Вип. 99. С. 169 – 178.
11. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_962 (дата звернення 15.09.2017).
 12. Водна рамкова директива ЄС 2000/60/ЕС. Основні терміни та їх визначення: Пер. з англ. Київ, 2006. 240 с.
 13. Вострікова Н.В. Закордонний досвід управління водними ресурсами на засадах басейнового принципу управління / VIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Спецпроект: аналіз научних досліджень» (30 – 31 травня 2013 р.). URL: http://www.confcontact.com/2013-specproekt/gu2_vostrikova.htm (дата звернення 10.05.2018).
 14. Сташук В.А. Еколого-економічні основи басейнового управління водними ресурсами. Дніпропетровськ: Зоря, 2006. 480 с.
 15. Духовный В.А., Соколов В.И., Мантритилаке Х. Интегрированное управление водными ресурсами: от теории к реальной практике. Опыт Центральной Азии. Ташкент: НИЦ МКВК, 2008. 364 с.
 16. Водний кодекс України: Закон України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 10.04.2018).
 17. Про загальнодержавну програму розвитку водного господарства: Закон України від 17.01.2002 р. № 2998-III. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2988-14> (дата звернення 10.04.2018).
 18. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р.

- № 1629-IV. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення 10.04.2018).
- 19.Боровицька А.Г. Принцип басейнового управління як основа ведення державного водного кадастру / Право та інновації. № 3 (15). 2016. С. 87 – 93.
- 20.Стратегія екологічної політики на період до 2020 р.: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 10.11.2017).
- 21.Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011 – 2015 рр.: Розпорядження КМУ від 25.05.2011 р. № 577-р. // База даних «Законодавство України» / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80> (дата звернення 10.11.2017).
- 22.Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну Дніпра до 2021 р.: Закон України від 24.05.2012 р. № 4836-VI. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4836-17> (дата звернення 10.11.2017).
- 23.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управлінні водними ресурсами за басейновим принципом: Закони України від 04.10.2016 р. № 1641-VIII. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19> (дата звернення 10.11.2017).
- 24.Про затвердження Типового положення про басейнові ради: Наказ Мінприроди України від 26.01.2017 р. № 23. // База даних «Законодавство України» / Мінприроди України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-17> (дата звернення 10.05.2018).